

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA HISTORIJU

Brodski dnevnik Cristòbala Colòna kao izvor za stvaranje
europske slike o Drugom
(Završni magistarski rad)

Student: Elvira Vatrić

Mentor: Prof.dr. Amila Kasumović

Sarajevo, 2021.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. HISTORIJAT ISTRAŽIVANJA.....	5
2. OPĆE ODLIKE DRUGE POLOVINE 15. VIJEKA U JUGOZAPADNOJ EVROPI.....	8
2.1. Angažman moreplovaca.....	10
2.2. Materijalni, duhovni ili ipak avanturistički motivi za otkriće dalekog svijeta?.....	12
2.3. Ko je bio Kristofor Kolumbo ili Cristòbal Colòn.....	14
2.4. Putovanja Kristofora Kolumba.....	17
2.5. Historijski izvori o ličnosti Kristofora Kolumba.....	20
2.6. Godina 1492. kao historijska prekretnica.....	23
3. „DRUGOST“.....	24
3.1. Pojam <i>Drugog i drugačijeg</i>	24
3.2. Odnos evropskih velesila prema <i>Drugima</i>	25
3.3. Značaj dnevnika Kristofora Kolumba, kao izvora za stvaranje evropske percepcije „domorodaca“.....	27
3.3.1. Usporedba engleskih verzija i hrvatske verzije dnevnika Kristofora Kolumba.....	29
3.3.2. Analiza dnevnika	30
3.4. Starosjedioci upoznaju „Evropljane iz raja“.....	45
4. "NOVI SVIJET“.....	48
4.1. Glavne karakteristike evropskog administrativnog uređenja i uređenja Novog svijeta.....	48
4.2. Sudbina domorodaca.....	50
5. „ODJEK“ PUTOVANJA KRISTOFORA KOLUMBA.....	52
6. RECEPCIJA KRISTOFORA KOLUMBA I NJEGOVOG BRODSKOG DNEVNIKA.....	56
ZAKLJUČAK.....	58
BIBLIOGRAFIJA.....	59

UVOD

Historija kasnog srednjovjekovnog i ranog novovjekovnog perioda predstavljena je u brojnim djelima starije ali i modernije historiografije. Problematika geografskih otkrića, doprinosa raznih moreplovaca, susreta i upoznavanja s američkim starosjedilačkim stanovništvom bila je veoma zastupljena u historijskim radovima. Međutim, u znatno manjoj mjeri se pisalo o značaju brodskog dnevnika Kristofora Kolumba, njegovom utjecaju na stvaranje slike o Novom svijetu u različitom vremenskom periodu, ali i o tematici *Drugosti*. Značaj ovih historijskih pitanja posebno je prepoznat u modernom dobu. Cilj ovog magistarskog rada je utvrditi, na osnovu izvorne građe, kako je dominantna kultura gradila stereotipnu sliku o *Drugom*. Nastojat će se prikazati u kojoj mjeri je jedan Evropljanin bio spreman upoznati se sa drugačijim odlikama novog, neistraženog svijeta, te da li je postojala humanost, tolerancija i razumijevanje u njihovom međusobnom odnosu.

Što se tiče koncepta rada, postavljen je na sljedeći način: u prvom poglavlju akcenat je stavljen na historijat istraživanja, ko je i u kolikoj mjeri posvetio pažnju istraživanju i analiziranju brodskog dnevnika Kristofora Kolumba i tematike *Drugosti*. U sljedećem naslovu bit će govora o historijskom kontekstu druge polovine 15. stoljeća u jugozapadnom dijelu Evrope, kako bi se mogao razumjeti utjecaj prostora i vremena na djelovanje Kristofora Kolumba. U nastavku je fokus na centralno pitanje rada, a to je pojam *Drugosti* i kreiranje evropske slike *Drugog*. Posebno je važan naslov *Značaj dnevnika Kristofora Kolumba, kao izvora za stvaranje evropske percepcije „domorodaca“*, jer će se analizirati dnevnik, kao primarni historijski izvor ali i osoba koja ga je kreirala, tj. Kolumbo. Iako je on imao svoje italijansko ime (Cristoforo Colombo), u Španiji je nazivan Cristòbal Colòn. Zbog toga je moguće primijetiti na koji način je Španija kao velesila u 15. stoljeću italijanskom moreplovcu uspjela nametnuti svoj utjecaj i dominaciju. Činjenica da je u historijskim izvorima često korištena španska verzija Kolumbovog imena, dovoljan je pokazatelj nastojanja španske nacije da pokaže vlastitu nadmoć. Posljednji dio rada tiče se predstavljanja karakteristika „Novog svijeta“, kao neistraženog prostora. Također, govori se o značaju ličnosti moreplovca Kristofora Kolumba, te kakva je slika o njemu izgrađena u starijem ali i modernijem periodu. Na kraju je bilo neophodno spomenuti i kakva je recepcija Kristofora Kolumba i njegovog brodskog dnevnika u historiografiji.

Korišteni izvori i literatura u radu raznovrsnog su karaktera. Zahvaljujući brojnim historičarima, određeni historijski izvori su dopunjeni, stoga ih je moguće analizirati i

upotrebljavati u radu. Misli se na više objavljenih verzija prevoda Kolumbovog dnevnika, kao i na prevode brojnih pisama koje je slao Kristofor Kolumbo u Španiju. Neophodno je naglasiti da se svjetska historiografija, u odnosu na regionalnu, u većoj mjeri bavila problematikom susreta Evropljana i autohtonog stanovništva Amerike. Washington Irving objavio je više stručnih radova o liku i djelu Kristofora Kolumba, te je potrebno navesti bar jedno od njih – *The life and voyages of Christopher Columbus*. Autor u ovom obimnom radu govori o Kolumbovom životnom putu te naglašava značaj njegovih dostignuća. Iako su njegova saznanja od nemjerljive važnosti, ipak je potrebno uzeti u razmatranje činjenicu da je Irving bio američki autor, što dovodi u pitanje postojanje nepristrasnosti u njegovom pisanju. Tzvetan Todorov predstavlja prepoznatljivog autora čije je djelo *The conquest of America: the question of the other* višestruko citirano. Riječ je o vrsnom radu koji obrađuje više pitanja, tj. na koji način dolazi do otkrića, upoznavanja a zatim i osvajanja *Drugog*. Djelo je posebno korisno jer prikazuje na koji način dolazi do susreta između dva različita svijeta, te da li se i kako uspostavlja međusobna komunikacija. Autor donosi dosta detaljnih informacija o nehumanim postupcima Evropljana prema *Drugom*.

Ime Bernarda Lewisa je nezaobilazno kada se govori o velikom značaju svjetskih autora. Autor je rada *Cultures in conflict: Christians, Muslims, and Jews in the age of discovery*. Kao što i sam naslov govori, autor se bavi pitanjima kultura u konfliktu i zašto dolazi do tog konflikta. Ono što ga razlikuje od ostalih korištenih autora jeste ustrajnost u pojašnjavanju svih događaja i momenata koji su uticali na kreiranje evropske percepcije *Drugosti*.

Regionalna historiografija više je okrenuta proučavanju drugih historijskih tema, mada je svakako važno spomenuti određena imena koja su potpomogla u lakšem istraživanju teme. Tu su Patrizia Licini sa radom *Kristofor Kolumbo, 500 godina poslije*, te Ivan Pederin-*Vjerska pozadina putopisa u doba otkrića*. Oni nude odgovore na pitanja kako je posmatrano i razumijevano Kolumbovo djelovanje stoljećima nakon njegove smrti, te kako se u putopisnoj literaturi opisuje otkriće Amerike i njenih stanovnika.

U radu su korištena dva metodološka pristupa, tj. metoda analize izvora i metoda komparacije. Prva metoda je bila neophodna, uzimajući u obzir činjenicu da se radilo na analizi broskog dnevnika Kristofora Kolumba te ostalih izvora koji su potekli iz njegovog „pera“. Izuzetno je bila važna i metoda komparacije pomoću koje su predstavljeni i podaci iz drugih izvora. Na ovaj način je bilo moguće uporediti različite vrste historijskih izvora, a zatim i raznovrsna historiografska ostvarenja.

1. HISTORIJAT ISTRAŽIVANJA

Svjetska historiografija, u velikoj mjeri nudi pregled prelomnih događaja srednjovjekovnog perioda i perioda ranog novog vijeka. Međutim, najčešće se to odnosi na politička zbivanja. U dosta manjoj mjeri autori su se bavili analiziranjem nekih važnih aspekata iz područja drugih grana historije (a posebno se to odnosi na regionalne historiografe.) Kada se uzmu u obzir česti ratni sukobi, te razvijanje različitih političkih ideologija posebno tokom prošlog stoljeća, ne čudi ovakva situacija u historiografiji. Uprkos svemu, netačno bi bilo reći da ne postoje raspoloživi izvori, koji su od izuzetnog značaja za razumijevanje termina „drugosti“, ali i drugih pojmova, koji doprinose drugačijem tumačenju pitanja odnosa evropskih i neevropskih naroda.

Što se tiče stanja u historiografiji, 19. stoljeće je bilo naročito plodonosno. U historiografskim djelima često se spominje ime Henry Harrise.¹ Poznato je da je autor čitao i analizirao Las Casasova saznanja,² a u najvećoj mjeri ona koja se odnose na njegova putovanja. Analizom njegovih tekstova, moguće je uočiti da je autor izvorima pristupao sa znatnom dozom sumnje.³ Za većinu pisanih radova, upotrebljavao je arhive Đenove, Savone, Seville, kao i Madrida. Jedno od njegovih najpopularnijih djela je: *Christopher Columbus and the Bank of St. George* (1888.).⁴ Tu je neizostavno spomenuti i američkog historičara i biografa, Washingtona Irvinga. Zbog vrijednih historijskih izvora koje je koristio, među širom čitalačkom publikom posebno su cijenjena objedinjena djela ovog autora – *The works of Washington Irving [microform]*.⁵

Samuel Eliot Morison pripada nešto mlađoj generaciji historičara, ali njegove metode nisu ostale ništa manje zapažene u odnosu na one Irvinga Washingtona. Koristeći primarne historijske izvore, napisao je djela pod naslovom *Admiral of the Ocean Sea, The Caribbean*

¹ Razlog tome je bogati opus njegovih naučnih radova o moreplovcu Kristoforu Kolumbu. (Provost 1991.)

² Provost 1991, 45.

³ Isto.

⁴ U djelu autor daje prikaz ekonomskog stanja u srednjovjekovnom periodu, a posebno izvještava o Kolumbovom odnosu sa bankarima; zatim, tu je i popularni rad *Christophe Colomb devant l'histoire*, i drugi. (Provost 1991, 48-49.)

⁵ Djelo je izuzetno bitno jer daje sistematski pregled života Kristofora Kolumba. Smatra se da je djelo nastalo na zahtjev Don Martina Fernandez de Navarrete, sekretara *Kraljevske akademije historije* koji je posjedovao kolekciju dokumenata vezanih za putovanja Kolumba u Novi svijet. Spomenuta dokumenta su bila izrazito korisna jer su pomogle u otkrivanju do tad nepoznatih detalja Kristoforovog javnog i privatnog života. (Irving 1897, 7.)

as Columbus Saw It, Christopher Columbus, Mariner, The European Discovery of America: The Northern Voyages, A.D. 500-1600., i mnoga druga djela.⁶

Interesovanje za Kolumbov život i putovanja održalo se kroz 20. i početak 21. stoljeća u historiografiji, s tim što je metodološki pristup istraživača postao moderniji i sveobuhvatniji. Izdvaja se vrsno djelo *The conquest of paradise*, autora Kirkpatricka Salea.⁷ Autor, na specifičan način,⁸ prezentira evropske percepcije o Novom svijetu.⁹ Bitno je ukazati i na vrijednost novinskih članaka,¹⁰ literature za mlađu populaciju,¹¹ te priručnika u kojima su koncizno predstavljene kvalitetne metode historijskih istraživanja.¹²

Svakako treba istaći važnost Euđenija Garina i djela čiji je on urednik – *Renaissance Characters*, koje je prevedeno na srpski jezik. Za konkretnu tematiku odnosa moreplovaca i starosjedioca, zaslužan je Tzvetan Todorov. Osim ovog rada, Todorov je pisao još nekoliko njih sličnog sadržaja. Jedan od tih radova nosi naziv *The new world disorder: reflections of a European*.¹³

Ipak, neophodno je ukazati i na zastupljena djela u regionalnoj historiografiji koja otvaraju pitanja otkrića Novog svijeta, te evropskih percepcija zatečenog stanovništva. U pomenutim radovima, primjetni su različiti pristupi navedenoj problematici. U tom kontekstu treba istaknuti Ivana Pederina. Njegovo djelo *Vjerska pozadina putopisa u doba otkrića*, izuzetno je korisno. Kao što i sam naslov „kaže“, autor vrlo precizno razjašnjava vjersko stanje u Evropi tokom perioda otkrića Novog svijeta, ali i odnos prema vjerovanjima Indijanaca.¹⁴ Autorica Ljiljana Mokrović se bavila pitanjem konverzije Indijanaca i općenito *Drugim*, u radu *Evangelizacija Indijanaca i pitanje Drugoga*,¹⁵ koji je objavljen 2009. godine.

⁶ Autor je na više mjesta u djelima nastojao ukazati koliki je bio značaj otkrića Novog svijeta za Španiju, ali i obratno. (Morison 1964, 242.)

⁷ Sale je u velikoj mjeri iskoristio saznanja Washingtona i Morisona, ali što je još važnije Las Casasa, te Fernanda Kolumba. (Sale 1991.) Djelo je od historijskog značaja jer potpuno jasno predstavlja politički kontekst prostora i vremena u kojem dolazi do već poznatog otkrića.

⁸ On koristi hronološku metodu prilikom opisivanja važnih događaja u Evropi. Također, koncizno govori o političkim, vjerskim i socijalnim temama, te njihovom značaju u srednjovjekovnom periodu. Na kraju, ne ustručava se ni od iznošenja vlastitog mišljenja o indijanskoj percepciji Evropljana, kao ljudi koji su pristigli iz Raja.

⁹ Sale 1991.

¹⁰ Armittage, D. 1992, 50-55.

¹¹ Sperry, 1950.

¹² Bickford 2013. Ovakvi radovi na jedan potpuno novi način predstavljaju Kolumbov život, ali i pitanje *drugosti*, susret sa *Drugim*.

¹³ (Todorov 2005.) Iako djelo obrađuje drugi vremenski period, zanimljiva je činjenica da Todorov ponovo upotrebljava termin Novi svijet, kao i refleksije Evropljana.

¹⁴ Pederin I. 2002.

¹⁵ Mokrović 2009.

Pojedini historiografi pisali su i o drugim ranije manje isticanim pitanjima kao što su pitanje nauke i njenog doprinosa u Kolumbovom otkriću. Treba spomenuti radove poput *A Brief History of Ancient Astrology*¹⁶ i *The Imago Mundi and Columbus*.¹⁷ Također, značajno je spomenuti i doprinos hrvatske autorice, Ivane Skuhale Karasman i njenog članka *Uloga astrologije u Kolumbovu otkriću*.¹⁸ Kako bi se na pravi način prikazao značaj Kristofora Kolumba za svjetsku historiju, pojedini naučnici su istraživali u kojoj mjeri se pridaje pažnja njegovom liku i djelu. U tom kontekstu Patrizia Licini govori o obilježavanju proslave godišnjice Kolumbovih otkrića u članku pod nazivom *Kristofor Kolumbo, 500 godina poslije*.¹⁹

Na kraju, što se tiče moderne historiografije u cjelini, potrebno je spomenuti vrijednost jedne zbirke knjiga, ustanove od historijske važnosti, tj. biblioteke *John Carter Brown* koja se nalazi u kampusu Brown Univerziteta, u američkom gradu Providence. Njen značaj je veliki jer je to biblioteka koja sakuplja primarne izvore o otkriću, istraživanju, kolonizaciji i postepenoj transformaciji Latinske Amerike. Ne zna se sa sigurnošću da li je ova biblioteka jedina koja sakuplja i evropske i američke izvore, ali moguće je reći da je svojim djelovanjem učinila svojevrstan iskorak u historijskoj nauci. Osnovana je polovinom 19. stoljeća, i vremenom je dosta napredovala po pitanju kolekcije i očuvanja svih raspoloživih primarnih izvora.²⁰

¹⁶ (Beck 2007.) Autor pojašnjava razvoj astrologije kroz historijski period, te na koji način je astrologija bila korištena u svakodnevnom životu.

¹⁷ (Nunn 1935.) Ovaj rad je posebno vrijedan jer pokazuje kakav je utjecaj na Kolumba ostavilo djelo Pierra d'Ailliya-*Imago Mundi*. Zanimljivo je i djelo pod nazivom *Flat Earth: the history of an infamous idea*. (Garwood 2007.) Ovdje je moguće primijetiti kako osnovna načela i ideje vjere i nauke dolaze u „sukob“.

¹⁸ Članak je objavljen 2010. godine. (Skuhala Karasman 2010.) U ovom radu autorica je ukazala na koji način je astrologija utjecala na Kolumbovo otkriće američkog kontinenta 1492. godine.

¹⁹ (Licini, P. 2006.) U članku je autorica na jasan i precizan način iskazala da li i u kojoj mjeri postoji raširena zainteresovanost u savremenom dobu za historiju koju je „ispisao“ Kristofor Kolumbo .

²⁰ (Provost 1991, (u: Predgovor).) Smatra se da je glavna namjena ove biblioteke omogućiti čitaocima da se upoznaju sa svim materijalom koji se tiče otkrivanja i upoznavanja *Drugog*.

2. OPĆE ODLIKE DRUGE POLOVINE 15. STOLJEĆA U JUGOZAPADNOJ EVROPI

U prvom redu, neophodno je naglasiti koji su to sve događaji „uzdrмали“ 15. stoljeće. Naime, godine 1415. dolazi do portugalskog osvajanja do tada španske Ceute, u sjevernoj Africi.²¹ Također, kao jedan veliki i izuzetno popularan događaj izdvaja se osvajanje Carigrada, od strane Osmanlija, 1453. godine.²² Dakle, islam se postepeno, ali sigurno širi na svim prostorima gdje su Osmanlije uspostavile svoju vlast.

Međutim, samo kroz nekoliko desetljeća, situacija se drastično mijenja i na Zapadu. Katolički vladari, Isabela I od Kastilje i Ferdinand II od Aragona, uspjeli su slomiti otpor muslimana u Granadi 1492. godine. Tako je trijumfalno osvojena Granada.²³ Na ovom konkretnom primjeru vidi se propagiranje katoličanstva kao svete religije, ali i inkorporiranja religije u politički, pa i nacionalni segment života u Španiji. Dakle, moguće je zaključiti u kojoj je mjeri postavljen akcenat na *evropsku* religioznost. Kršćanstvo je „nadjačalo“ islam, u ovom političkom sukobu.

Prethodna tri spomenuta događaja, (tj. portugalsko osvajanje Ceute, osmansko osvajanje Carigrada, te katoličko osvajanje Granade) pokazuju da je naglasak u ovom periodu bio na dvije ključne stvari: osvajanju i vjeri. Kako je, s jedne strane, političko i teritorijalno širenje bilo poželjno, tako je s druge strane, i vjera zauzimala centralno mjesto u životu Evropljana i Osmanlija. Zbog toga se smatra da su sukobi između kršćanstva i islama,²⁴ upravo doveli do masovnih borbi za političku i vjersku dominaciju nad poznatim svijetom.

Za potpuno razumijevanje tematike odnosa Evropljana prema *Drugom* i drugačijem, potrebno je istaći činjenicu da su se Istok i Zapad razlikovali. Bili su distancirani, skoro u svakom smislu riječi. Naime, imali su drugačiju kulturu, tradiciju, jezik, način preporoda... Pitanjem sukoba kultura, te općenito pitanjem orijentalizma se posebno bavio Bernard Lewis. On donosi veoma detaljan pregled odnosa između kršćana i muslimana. U tom kontekstu, on na jednu stranu postavlja kršćanstvo i sve motive koje su nagnale vjernike da se suprotstave pripadnicima druge religije, tj. u konkretnom slučaju, islama. Na drugoj strani, postavio je

²¹ Osvajanjem Ceute, Portugalci su se željeli „osloboditi“ muslimana kao posrednika u trgovini i uspostaviti moćnu političku i nacionalnu vlast. S druge strane, pokazivali su i želju za jačanjem trgovinskih veza. To su i postigli, tj. omogućili su intenzivnu trgovinu u Africi i tako poboljšali ekonomski status Portugala. (Tirado 2000, 1.)

²² Tirado 2000, 1.

²³ Isto.

²⁴ Isto.

islam, kojeg detaljno analizira i opisuje, kao religiju koja je uprkos svim ostalim ubjedljivo najviše remetila mir svim vjernim predstavnicima kršćanstva. Lewis kao tri osnovna motiva za odlazak misionara, trgovaca i vojnika u nove krajeve, navodi vjeru, pohlepu, ali i strah, koji je čak, promatran i kao ključni motiv.²⁵

Kao jedan od preduvjeta koji su Evropljanima omogućili „otkrivanje“ novih teritorija, navodi se i „novi duh“ koji se osjećao u Evropi. Naime, kada je riječ o kulturnom napretku u Evropi, potrebno je istaći značaj 14. stoljeća u Italiji. Tada dolazi do nastanka i razvoja humanizma i kasnije renesanse. Upravo je svoj ubrzani razvoj doživjela u velikim centrima poput, Firence, Venecije,²⁶ Đenove... Iz ovih gradova dalje je svoj utjecaj širila prema ostalim dijelovima Evrope. Osim renesanse, i humanizam je ostvario značajne rezultate. Glavni cilj humanizma bio je, ostvarenje dostojanstva čovjeka. Sada se sve više djeluje na stvaranju ugledne, i samoostvarene jedinice.²⁷

Međutim, krajem 13. i početkom 14. stoljeća, dolazi do još jedne specifične pojave koja se u najvećoj mjeri odrazila na politički život evropskih zemalja. Konkretno se to odnosi na intenzivni ekonomski razvoj italijanskih gradova i jačanje njihovih političkih ovlasti. Također, dolazi i do formiranja ideja o nacionalnim monarhijama, koje bi bile utemeljene na crkvenoj moći, vrhovnoj vlasti papstva i koronaciji vladara, izabranog Božanskom voljom. Zbog različitih ideja o političkoj i duhovnoj vlasti, u Italiji će doći do sukoba između predstavnika cara i pape, koji će trajati i u novovjekovnom periodu.²⁸ Dakle, već tada je bilo moguće uvidjeti utjecaj renesansnih ideja u Italiji a zatim i u ostalim dijelovima Evrope.

Potrebno je naglasiti da je i u jugozapadnoj Evropi, odnosno u Portugalu i Španiji došlo do ubrzanog političkog uspona pojedinih vladara. Španska monarhija formirala se, u velikoj mjeri, zahvaljujući obavljenim ekspedicijama, te kolonizaciji bogatih posjeda.²⁹ Dakle, bila je korak ispred svih njenih susjeda, koji nisu u 15. stoljeću postigli zapažene akcije teritorijalnog širenja i uspostavljanja centralizirane katoličke monarhije.

Kao što je i očekivano, ekonomsko stanje na evropskom kontinentu u velikoj mjeri je zavisilo od kvaliteta trgovačkih djelatnosti. Prema tome, sve se više aktivno radi na stvaranju novih

²⁵ Lewis 1995, 11.

²⁶ Već od 13. stoljeća Venecija je bila jedan od glavnih italijanskih centara. Njen trgovački značaj je bio veliki, a poznata su i imena mnogih trgovaca. Posebno se izdvaja porodica Polo, tj. Nicollò Polo, i njegov brat, Maffeo Polo. Nicollò je bio otac Marka Pola, poznatog pisca, moreplovca, i trgovca. Njegova saznanja su koristile i buduće generacije moreplovaca. (Peattie, D.C. 1964, 278-284.)

²⁷ Sale 1991, 39.

²⁸ Thatcher; Schevill 1900, 263-267.

²⁹ Cheyney 1966, 79.

trgovačkih puteva. Naime, pojedini proizvodi prenosili su se morem do Perzijskog zaliva, a zatim pomoću karavana preko grada Bagdada, pa do Sredozemlja. Dakle, kreirana je povoljna situacija za razvoj trgovine preko azijskog kontinenta. Evropske velike sile pokušavaju da se oslobode pritiska, koji je postojao u trgovačkim kontaktima sa Levantom. Osnovni je cilj bio stići do Istoka, iz brojnih razloga.³⁰ Na ovaj način, željela se učvrstiti trgovina, ali i poboljšati nadmoć evropskog kontinenta.

Nakon svega iznesenog, neminovno je naglasiti da je kraj srednjovjekovnog i početak novovjekovnog razdoblja bio ispunjen kako pozitivnim, tako i negativnim odrednicama. U prvom redu, misli se na napredak u naučnom smislu, prosvjetljenje, veću naučnu „slobodu“ i otkrivanje novih kontinenata, koji bi donijeli prosperitet Evropi. S druge strane, bila je rasprostranjena ideja o „mračnom“ srednjem vijeku, kao „nesretnom“ periodu za sve koji su tada živjeli. Ipak, nepravilno je potpuno se prikloniti jednom ili drugom stavu.

2.1 Angažman moreplovaca

Tokom 15. stoljeća, povećava se težnja za istraživanjem novih područja. Novi izumi poput astrolaba,³¹ kompasa,³² pješčanog sata,³³ kormila,³⁴ poboljšali su u znatnoj mjeri efikasnost ekspedicija. Također, grade se novi, kvalitetniji brodovi.³⁵ S početkom velikih ekspedicija u

³⁰ Krout navodi i analizira pojedine ciljeve: pronalazak plemenitih metala; kreiranje pogodnijih metoda transporta; i također važno je spomenuti kao još jedan od razloga, nastojanje za italijanskom dominacijom na mediteranskom tržištu. (Krout 1955, 2-3.)

³¹ Astrolab je bio poseban astronomski instrument, čija je funkcija bila mjerenje visine zvijezda u stepenima. Izrazito je korišten tokom 15. stoljeća, ali ga je kasnije zamijenio kvadrant jer je bio praktičniji. (Camusso 1991, 28.)

³² Poznato je da je magnetni kompas bio jedini uređaj koji je potpuno opstao u upotrebi tokom Kolumbovog života. Kompas je imao magnetnu iglu i kompas kartu, koja je pokazivala četiri strane svijeta, kao i srednje smjerove. (Camusso 1991, 28-29.) Iako je ovaj uređaj bio relativno napredan za 15. stoljeće, zabilježeni su određeni propusti. Smjerovi nisu mjereni precizno. (Lotha, G. 2019, *Compass, navigational instrument*, Encyclopaedia Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/technology/compass-navigational-instrument> (26.7.2021.))

³³ Pješčani sat je u najvećoj mjeri korišten u posljednjim godinama 15. stoljeća, zbog učestalih putovanja oko svijeta. Kristofor Kolumbo je na ovaj način mjerio vrijeme, te je uvijek sa sobom nosio pješčani sat. (Camusso 1991, 28.)

³⁴ Ovdje se želi naglasiti da je funkcija kormilara bila posebno izražena prilikom putovanja na velikim brodovima. Nakon četiri sata upravljanja kormilom, dolazi do smjene kormilara. Oni su bili zaduženi da održavaju kurs. Njihov posao nije bio lagan, pogotovo jer će tek u 18. stoljeću biti izumljen brodski točak, koji je znatno olakšao upravljanje brodom. (Camusso 1991, 28.)

³⁵ Brodovi 15. stoljeća odlikuju se posebnim napretkom. Posjedovali su u većini slučajeva tri jarbola i pet ili šest jedrila. Olakšana je plovidba jer su bili potpuno uređeni, između ostalog, za trgovačke potrebe. (Woodward, J.B. 2020, *Ship*, Encyclopaedia Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/technology/ship> (26.7.2021))

Portugalu, djeluje se i na poboljšanju znanja o moreplovstvu.³⁶ Sve je veći broj istraživača i avanturista koji žele otkriti nove predjele. Među njima je bio i Kristofor Kolumbo.³⁷

On je koristio antičke izvore, poput Ptolemejeve karte, pomoću koje je nastojao da pravilno odredi Zemljin stepen na ekvatoru.³⁸ Polazio je od stanovišta da afrički kontinent zauzima cijelu južnu hemisferu, zbog čega su smatrali da Kina pripada Africi a ne Aziji. Tako je i nastalo uvjerenje o zapadnom putu za Indiju. Osim samoinicijativnog istraživanja, postoje podaci o korespondenciji sa Paulom Toskanellijem, koji je također bio kozmograf.³⁹ Moguće je reći da su Kolumbovi zaključci bili pogrešni, što je dovelo i do kreiranja pogrešnog mišljenja o geografskom položaju Indije.

Kao što je već ranije spomenuto, velike političke sile, Portugal i Španija, posebno se aktiviraju u drugoj polovini 15. i početkom 16. stoljeća na polju istraživanja nepoznatih teritorija. Naime, intenzivno organiziraju ekspedicije koje šalju na Istok.⁴⁰ U nastojanju da pobijedi svoju konkurenciju, Portugal uspijeva da se približi Istoku. Za to je ponajviše zaslužan Bartolomeo Diaz. Obučeni moreplovac, pohađao je školu, koju je osnovao portugalski princ Henrik Moreplovac. Diaz je 1488. godine oplovio Rt dobre nade.⁴¹ Ovo je predstavljalo veliki napredak u oblasti moreplovstva 15. stoljeća.

Međutim, to nije bilo sve. Godine 1498. Vasco de Gama je stigao do Indije oplovivši obale Afrike. U ovom periodu, tj. 1492. godine, pod okriljem španske krune italijanski moreplovac, Kristofor Kolumbo krenuo je u novu ekspediciju, a tom će prilikom, ne znajući, otkriti potpuno novi kontinent. Također, ne treba zaboraviti spomenuti ni ostala velika dostignuća, koja su finansirale ostale velesile.⁴² Dakle, Evropljani se sve više okreću ka ekspedicijama, i

³⁶ Woodward, J.B. 2020, *Ship*, Encyclopaedia Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/technology/ship> (26.7. 2021)

³⁷ Bolton i dr. 1920, 1.

³⁸ Klaudije Ptolemej u *Geografiji* daje prikaz karata u drvorezu. Na kartama su prikazani evropski, afrički i azijski kontinent. Vidljivo je da Ptolemej nije imao saznanja o postojanju ostalih kontinenata, a Kolumbo se koristio ovim nepotpunim informacijama iz *Geografije*. (Vukušić L. 2007, 45-56.)

³⁹ Kristofor Kolumbo je smatrao da Zemlja ima oblik kugle, te da je moguće oploviti od istoka prema zapadu. (Irving 1858, 18-19.)

⁴⁰ Krout 1955, 3.

⁴¹ Isto.

⁴² Brojni su oni koji su u ovom periodu aktivno učestvovali u ekspedicijama. (Garin 2005, 310.) Đovani Kaboto, moreplovac koji je u ime engleskog kralja, Henrija VII Tjudora, krenuo u istraživanje novih prostora, dospio je do Kanadske obale 1497. godine. (Noel; Kohl 1862, 4.) Zatim, popularno je i ime portugalskog moreplovca Pedra Alvareza Kabrala. Zasluge je dobio zbog otkrivanja Brazila. (Krout 1955, 3.) Nezaobilazno je spomenuti i Ferdinanda Magelana. On je čak tri godine uporno plovio dok nije, konačno, 1522. godine, oplovio prvi put svijet. (Garin 2005, 310.) Tu je i Vasco Núñez de Balboa, koji je aktivno djelovao 1513. godine, kada postoje zapisi o istraživanju Tihog okeana. Na kraju, važno je nešto reći i o francuskom angažmanu u geografskim otkrićima. Naime, Žak Cartier je učinio značajan pomak onog trenutka kada je otkrio rijeku St. Lawrence, 1534. godine. (Krout 1955, 3.)

kolonizaciji, a sve u smislu povećanja ekonomske moći, u čemu su prednjačile Španija i Portugal.

2.2. Materijalni, duhovni ili ipak avanturistički motivi za otkriće dalekog svijeta?

Kao što je ranije spomenuto, evropski narodi su u 15. stoljeću doživjeli svojevrsnu društvenu preobrazbu. Uviđaju da u neistraženim zemljama postoje oni koji se u brojnim segmentima razlikuju od njih samih. Prema tome, oni taj prostor nazivaju „Novi svijet“, iako je taj svijet i prije postojao.

Nakon prvih priča koje su pripovijedali putopisci, hroničari, naučnici i svi oni putnici, koji su posjećivali do tada nepoznate predjele, Evropljani su bili sve radoznaliji, te je bio veliki broj onih koji su željeli sami da se uvjere u istinitost raznih navoda. Naravno, vremenom je dokazano da je bar polovina ispričanog zasnovana na fikciji. Ipak, neminovno je da je i radoznalost bila jedan od razloga koji su potakli Evropljane da krenu u istraživanje nepoznatih oblasti. U nastavku se ističe i značaj potrebe za upoznavanjem drugih kultura i naroda, a zatim i nametanjem vlastitih načela koja su smatrana superiornim.⁴³

Autori djela *Amerindian images and the legacy of Columbus*, veliku pažnju posvećuju analizi načina na koji Kristofor Kolumbo obavještava španskog kralja i kraljicu, o stanovništvu u „Indijama“.⁴⁴ Naime, on iznosi sljedeće: *„Svi su nagi, i bez vještina u rukama, i ponašaju se kukavički, toliko da njih hiljadu, ne bi stali protiv trojice. Dakle, oni su pogodni da im se naredi da rade sve ono što zatreba.“*⁴⁵ Na osnovu rečenog, moguće je zaključiti da je Kolumbo nastojao da ubijedi velikodostojnike u Španiji da je ovaj narod moguće potpuno podrediti kršćanskoj vjeri i moći. Prema tome, i ovaj opis je samo jedan u nizu onih koji stvaraju prostor za razmišljanje o istinskim motivima, koji su nagnali Kristofora Kolumba u istraživanje i osvajanje Novog svijeta.

Međutim, već na drugom putovanju koje je Kolumbo poveo sa svojom posadom, postoje zapisi o uspostavljanju autoriteta i vlasti nad stanovništvom. Mijenja se odnos prema

⁴³ Garin 2005, 312.

⁴⁴ Kolumbo je želio povesti ekspediciju koja bi otkrila Indiju i susrela se sa Velikom Kanom, njihovim vladarom. Još od Marka Pola je čuo za Velikog Kana, te je odlučio da putuje prema zapadu i tako dođe do Indije. Namjera mu je bila da pronađe zlato i tako poboljša stanje u kraljevskoj riznici, te da indijanski narod prevede na kršćanstvo. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 11-12.)

⁴⁵ Jara; Spadaccini 1992, 185.

Indijancima, više nije riječ o uplašenim, blagim ljudima, jer su sada prikazani kao oni koji su spremni pobuniti se protiv kršćana. Bitno je istaći da je krajnji ishod sukoba bio fatalan, jer je došlo do krvavih obračuna.⁴⁶ Valja naglasiti da već na kraju ovog putovanja dolazi do zarobljavanja stanovništva. Baš na ovom primjeru je moguće zaključiti da Kristofor Kolumbo drastično mijenja svoj stav prema ovom narodu. Postavlja se pitanje zašto naglo mijenja svoj stav? U historiografiji je općerašireno mišljenje da on polahko gubi nadu u pronalazak velikih količina zlata, koje bi mu potpomogle u ostvarenju njegove ideje o križarskoj misiji. Zbog toga, koristi Indijance kako bi poboljšao finansijsko stanje kraljevske riznice.⁴⁷ Ovaj događaj otkriva i Kolumbovo mišljenje o njima. Naime, smatrao je, da su pogodni da budu robovi i da se prilagode evropskom načinu života.

Postupci Španjolaca se ne podudaraju sa kreiranom vizijom njihove ljubavi prema vjeri i Bogu. Također, među Kolumbovom pratnjom bio je značajan broj onih koji su postali pohlepni, te se nisu ustezali ni od ubijanja starosjedilaca, ali i svojih prijatelja, kršćana. Zbog toga je moguće i na osnovu konkretnih primjera izvesti zaključak da glavni motiv onih, koji su se zaputili sa Kolumbom u neistražene prostore, nikako nije bio duhovni, a ni avanturistički. Osnovni problem bio im je kako doći do zlata i time zadovoljiti vlastite finansijske potrebe.

Ipak, Todorov smatra da Kolumbov konačni cilj nije bio materijalne prirode. Riječ je o dosta značajnijem motivu. Misli se na vjerske ideje koje je propagirao. Kolumbo se tokom cijelog života zalagao za masovno širenje kršćanstva i zauzimanje novih predjela u kojima bi vladala kršćanska načela života.⁴⁸ Međutim, jedna je rečenica posebno zaintrigirala historičare: *...od zlata su stvorene dragocjenosti; onaj ko posjeduje zlato, može imati sve što poželi na svijetu, pa čak i postići odlazak duše u Raj.*⁴⁹ Upravo je na ovom mjestu, neizbježno primjetiti ispreplitanje materijalnih i duhovnih elemenata. Međutim, nepoznato je da li je Kolumbo pripovijedao na ovaj način kako bi prikrio lične stavove ili je zaista ovako mislio.

Todorov je koncizno predstavio tri note ličnosti Kristofora Kolumba, tj. materijalnu, duhovnu i avanturističku.⁵⁰ Ovdje se misli na potrebu za finansijskim osiguranjem, zatim njegovo propagiranje masovnog širenja svete katoličke vjere i nastojanje da se otkrije što više prirodnih, izvornih ljepota. Ipak, na osnovu svih izvornih podataka moguće je reći da

⁴⁶ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 210.

⁴⁷ Garin 2005, 318.

⁴⁸ Isto, 314.

⁴⁹ Kirkpatrick 1934, 35.

⁵⁰ Todorov 1992, 14.

materijalni motiv nije bio dovoljno snažan da nadjača vjerski, kojim se vodio italijanski moreplovac.

Lewis iznosi svoj stav po pitanju motiva za otkriće dalekog svijeta. Ekonomski motivi bili su sveprisutni, što i ne čudi kada se uzme u obzir materijalno stanje u jugozapadnoj Evropi krajem 15. stoljeća. Budući da su znali da u dalekim zemljama ima dosta zlata, te novih začina i kultura, veliki broj Evropljana je vođen materijalnim motivom krenuo na putovanje.⁵¹ Kada pomenuti autor govori o ekspedicijama 15. stoljeća, sažeto govori o interesovanju za otkrivanje dalekih zemalja, Kine i Indije, kao neistraženih prostora. U tom kontekstu ostavlja prostor za analiziranje ključnih motiva, kojim se vode svi oni koji kreću na putovanja. To su bili vjerski i materijalni motivi. Autor ističe da su želja za masovnim širenjem vjerskih ideja, kao i potreba za konstantnim povećanjem materijalnog bogatstva, bila dva najviše zastupljena motiva za otkriće dalekog svijeta.⁵² Na osnovu prethodno navedenog, moguće je uporediti argumentacije Todorova i Lewisa. Naime, oba autora se slažu sa konstatacijom da su vjera i pohlepa bili osnovni pokretači određenih slojeva društva prilikom pokretanja ekspedicija. Vjerovatno je to proizašlo iz činjenice da su ljudi od svog postanka imali potrebu da se identificiraju sa drugima, u ovom slučaju da se poistovjete i ujedine na osnovu vjere, te da zadovolje i finansijske potrebe.

2.3. Ko je bio Kristofor Kolumbo ili Cristòbal Colòn?

Kristofor Kolumbo je bio sin krojača, Domenika Kolumba i njegove supruge, Suzanne Fontanarosse koja se bavila trgovinom vune. Oboje su poticali iz istog kraja, iz predgrađa Đenove. Koliko se zna, njegovi roditelji su stupili u brak već 1445. godine.⁵³ Kristofor Kolumbo je rođen 1451. godine.⁵⁴ On je bio najstariji sin u porodici, a kasnije je dobio braću Bartolomea, Đovani Pellegrina i Điakoma (Diego) Kolumba, te sestru Biankinettu.⁵⁵ Što se tiče njegovog obrazovanja, neophodno je istaći da je bio izuzetno inteligentan i sposoban. Osim osnovnih vještina koje je savladao u ranom školovanju, posebno se interesovao za geografiju i općenito moreplovstvo. Zbog toga, njegov otac nije želio da njegov talenat propadne, te ga je uspio poslati na univerzitet u Paviji. Međutim, Kolumbo nije dugo ostao na univerzitetu, ali se u historijskim izvorima i literaturi spominje da je bio zainteresovan za

⁵¹ Lewis 1995, 62.

⁵² Isto.

⁵³ Elton 1892, 15.

⁵⁴ Tirado 2000, 2.

⁵⁵ Wilford 1992, 58.

izučavanje geometrije, geografije, astronomije i navigacije. Kasnije je vjerovatno sam istraživao sve ono što mu je bilo neophodno za putovanje u Novi svijet.⁵⁶

Pitanje religijske pripadnosti Kolumbove porodice je dosta intrigantno. Naime, postoje nedoumice oko toga da li je Kristofor rastao u kršćanskoj ili jevrejskoj porodici. Autor koji podržava hipotezu da je Kolumbo bio Jevrej, kao glavni izvor koristi kazivanja Bartolome de las Casasa i njegove epitete koje koristi za Kolumba: *po pitanju religije, bez sumnje, bio je katolik i odan*. Ovdje se otvara prostor za sumnju, tj. postavlja se pitanje zašto se tako intenzivno naglašava da je bio katolik?⁵⁷ Kao još jedan jak argument, navodi se promjena Kristoforovog prezimena, iz italijanskog „Colombo“ u špansko „Colòn“. Pojedini to vezuju za činjenicu da su kralj Ferdinand i kraljica Isabela provodili progon Jevreja 1492. godine, te da je Kolumbo iz straha promijenio prezime.⁵⁸

Suprotno mišljenje zagovara Tzvetan Todorov, te je moguće porediti ova dva autora. Naime, Todorov je čvrsto uvjeren da je Kristofor Kolumbo bio katolik, čak štaviše da je bio izuzetno odan svojoj vjeri. Kao argument za ovu tezu, on prikazuje Kolumbovu privreženost ideji zemaljskog raja. Moreplovac je u više navrata govorio o postojanju zemaljskog raja i potencijalnim mjestima na kojima bi Raj mogao biti. Autor ovom prilikom nastoji pokazati u kojoj su mjeri pojedini Kolumbovi religiozni stavovi uticali na percepciju Novog svijeta.⁵⁹ Neminovno je primjetiti da su na osnovu korištenja različitih materijala, brojni autori iznosili znatno drugačije stavove.

Kristofor Kolumbo se više puta tokom pisanja svog dnevnika, poziva na značaj kršćanske vjere. To daje osnovu onima koji ga čitaju i analiziraju, da steknu utisak da on izrazito voli i cijeni katoličanstvo. Posebno je to moguće primjetiti u narednom citatu: *Ali uza svu vodu što mu je brodovi propuštaju, uzda se u Boga, koji ga je dovede doveo, da će ga po svojoj dobroti i milosti pratiti i na povratku, jer njegovo Božansko Veličanstvo znade s kolikim se protivštinama morao sukobiti prije nego se uputio iz Španjolske...*⁶⁰

⁵⁶ Irving 1858, 9-10.

⁵⁷ Wilford 1992, 62.

⁵⁸ Isto, 62-63.

⁵⁹ Todorov 1992, 15-16.

⁶⁰ (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 152.) Sa sigurnošću se jedino može reći da je pitanje religioznosti Kristofora Kolumba bilo aktuelno i u starijoj i u novijoj historiografiji, kao i pitanje njegove vjerske pripadnosti. Ipak, nemoguće je ne primjetiti da je veći broj autora podržavao tezu o Kolumbu kao vjernom katoliku u odnosu na one koji su nastojali dokazati da je Kristofor Kolumbo bio Jevrej.

Kada je riječ o Kolumbovom angažmanu po pitanju moreplovstva, neophodno je istaknuti da pojedini izvori ukazuju na manja putovanja koja je obavljao u dobi od dvadeset godina.⁶¹ Kraći vremenski period nakon ovih događanja, Kolumbo je došao do zaključka da mu je trenutno najpovoljnija opcija odlazak u Portugal. Razlog leži u činjenici da su se ovdje nalazili najiskusniji moreplovci, kao i da je u datom trenutku Portugal predstavljao centar moreplovstva.⁶² Dakle, Kristofor Kolumbo stiže u Portugal 1477. godine, gdje upoznaje Felipu Moniz Perestrello, djevojku iz plemićke porodice.⁶³

Njih dvoje su se vjenčali 1479. godine.⁶⁴ Iz ovog braka rodio se Diego Kolumbo 1480. ili 1481. godine. Nedugo, nakon što se bračni par premjestio na portugalski otok Madeira, Felipa umire.⁶⁵ Potrebno je istaći da je Kolumbov brak sa Felipom dosta pomogao u političkom kontekstu. S obzirom na činjenicu da je njena porodica bila utjecajna u javnom životu, Kolumbo je lakše uspostavio kontakt sa portugalskim velikodostojnicima.⁶⁶ Nakon toga, 1488. godine, Kolumbo je upoznao Beatriz Enriquez de Harana i dobili su sina po imenu Fernando Kolumbo.⁶⁷ Kao što je već ranije spomenuto, Kolumbo je bio veoma talentovan za geografiju. Naime, on je proučavao naučne radove iz te oblasti, a onaj koji je ostao upamćen na osnovu velikih autorovih zasluga je svakako *Imago mundi*, od Pierra d' Aillya. U djelu su predstavljene osnovne odlike stare, antičke i srednjovjekovne geografije, ali i kozmologije. Naravno, postojale su dileme kada je riječ o utjecaju ovog francuskog stvaraoca na poznatog italijanskog moreplovca. Često je postavljano pitanje da li je kozmologija u tolikoj mjeri probudila u njemu želju za kršćanskim motivima upoznavanja Novog svijeta⁶⁸ ili je sam Kristofor oduvijek imao specifične vjerske nagone? Bilo kako bilo, neosporan je Kolumbov afinitet prema raznim naučnim granama.

⁶¹ Ovdje se prvenstveno misli na komandu nad brodom u jednoj privatnoj ekspediciji u Tunisu. Iako većina istraživača nije povjerovala u istinitost ovih navoda, nemoguće je reći i da su netačni. Kasnije se Kolumbo pominje i u ulozi mornara na brodu koji je plovio za Hios. Događaj je zabilježen 1474. godine. Smatra se da je cijelu godinu proveo na pomenutom grčkom otoku. (Tirado 2000, 2.) Značajno je pomenuti da je Kolumbo krenuo iz Italije u ekspediciju na Englesku 1476. godine. Međutim, ishod ovog poduhvata je bio nepovoljan jer su ih napali i porazili francuski vojnici. (Morison 1955, 3.)

⁶² (Morison 1955, 3.) Kao što je moguće uvidjeti, Kristofor Kolumbo ostvaruje svoje prve samostalne korake već u mladalačkom razdoblju.

⁶³ Zanimljiva je činjenica da postoje dostupni i Filipini zapisi. Ona je pisala o svojoj porodici, prvenstveno, o svom ocu, ali i o životu Kristofora Kolumba. (DiPerna 1994, 30.) Većina događaja i razmišljanja koji su predstavljeni u historiografiji, a za koje se smatra da je opisala upravo Felipa Moniz Perestrello, su okarakterisani kao vjerodostojni.

⁶⁴ McMurry 1904, 123.

⁶⁵ Tirado 2000, 3.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Flint, V.I.J. /Wilson, D. 2021, *Christopher Columbus*, Encyclopedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Christopher-Columbus> (15.6.2021.)

⁶⁸ Skuhala Karasman 2010, 44.

Ostalo je zabilježeno nešto i o njegovom fizičkom izgledu i karakteru. U djelu njegovog sina Fernanda Kolumba date su fizičke osobine Kristofora Kolumba. On ističe da mu je otac bio visok, tjelesno razvijen. Imao je svijetloplave oči, veliki nos, riđu bradu i kosu, međutim, već u tridesetim godinama, počeo je sijediti.⁶⁹ Kolumbov karakter je također predstavljen u historiografiji. Tako je zabilježeno da je on bio pobožan čovjek, ili ga je bar većina njegovih savremenika tako doživljavala. Bio je poznat kao onaj ko iznimno zagovara pravednost i veličanje božije moći. Na osnovu sva četiri putovanja, koja je obavio u ime španske krune, primjetno je strpljenje koje je posjedovao, vjera u Boga kao i poniznost pred kraljem i kraljicom.⁷⁰ Ipak, najzanimljiviji aspekt njegove ličnosti je činjenica da je on bio veliki vizionar. Posjedovao je zavidnu ambiciju, ali je potrebno reći da njegovi planovi nisu nestali „u prazno“. Pokušao je ostvariti sve što je naumio, što je i prepoznato u naučnim djelima.⁷¹ Dakle, Kristofor Kolumbo je posmatran kao osoba sa velikim planovima i idejama, mada će njegovi načini za ostvarenje tih ideja biti različito okarakterisani u historiografiji.

2.4. Putovanja Kristofora Kolumba

Kristofor Kolumbo je već 1484. godine boravio na portugalskom dvoru, gdje je pokušavao da dobije podršku portugalskog kralja Ivana II da mu se finansira ekspedicija. Međutim, odustao je nakon dvije godine, te se okreće španskim vladarima.⁷² U ovom periodu u Španiji intenzivno preovladava moć kraljice Isabele i kralja Ferdinanda. Njihovo povjerenje je bilo doista teško zadobiti. Prema tome, Kristofor Kolumbo je uložio dosta truda i vremena dok konačno nije dobio podršku za svoje prvo putovanje, 1492. godine.⁷³ Kralj i kraljica su potpisali dokument, u vidu kapitulacija,⁷⁴ gdje su detaljno predstavljeni svi uvjeti oko Kolumbovih putovanja.

Italijanski moreplovac, Kristofor Kolumbo je započeo svoje prvo putovanje pod španskom zastavom 1492., a završio ga u mjesecu martu 1493.godine. Neophodno je istaći da je tokom

⁶⁹ Wilford 1992, 51.

⁷⁰ Thompson 1921, 97.

⁷¹ Starija historiografija poseban akcenat postavlja na tumačenje Kolumbove religioznosti, njegove vizije Novog svijeta i novih stanovnika. Njegova zaljubljenost u prirodu, maštanja o osvajanju velikih prostora, su također bili predmet historijskih istraživanja. (Irving 1858, 268-269.)

⁷² Flint, V. I.J./Wilson, D. 2021, *Christopher Columbus*, Encyclopedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Christopher-Columbus> (19.8.2021.)

⁷³ Cooke 1976, 30.

⁷⁴ Naglašeno je da će Kristofor Kolumbo dobiti određena priznanja, kao i nagrade, naravno ukoliko uspješno završi svoj put u Novi svijet. Dokumentom je predviđeno da će on biti guverner na novootkrivenom prostoru, a to znači i da će on moći izdavati naredbe u ime kralja Ferdinanda i kraljice Isabele. Ono što je posebno značajno je obim svih prava koja su obećana Kolumbu, ali i njegovim nasljednicima, te pitanje da li će godinama kasnije ta prava biti ostvarena. (Smith 2005, 26.)

svog prvog putovanja u „Indije“,⁷⁵ kako ih je nazivao, sam Kolumbo, uspio otkriti veliki broj otoka, gdje je stekao novo iskustvo, zatim pronašao zlato,⁷⁶ ali i neke nove biljke i vrste hrane za koje nije znao ni da postoje. Otkriveni su Karipski otoci, a posebno se izdvaja značaj Kube.⁷⁷

Na novo putovanje odlučio se već u septembru 1493. godine. Zahvaljujući djelu Fernanda Kolumba, *The life of the Admiral Christopher Columbus*, moguće je saznati glavne karakteristike drugog putovanja Kristofora Kolumba.⁷⁸ Ovaj put, Kolumbo je odlučio povesti sa sobom u Španiju i Indijance koji bi služili kao robovi. Međutim, više od polovine je umrlo tokom puta, a ostale je Admiral odbio povesti pred kralja i kraljicu. U junu 1496. godine, Kolumbo je stigao na španski dvor.⁷⁹

Svoje treće putovanje moreplovac je započeo 1498. godine. Međutim, iako je intenzivno djelovao na pronalasku zlata i bisera (za šta je posebno koristio i Indijance),⁸⁰ nije mnogo postigao. Razlog je vjerovatno bio sukob sa Franciscom de Bobadillom, nakon kojeg je Kolumbo uhapšen i doveden u Kastilju, 1500. godine.⁸¹ Značajno je naglasiti da se podaci o trećem putovanju mogu pronaći u Casasovom djelu *History of the Indies*, te u pismima koja je Kolumbo uputio španskim velikodostojnicima.⁸² U novu avanturu uputio se dvije godine kasnije, tj. 1502. godine. Ovo je ujedno bilo i njegovo posljednje putovanje.⁸³

⁷⁵ Kristofor Kolumbo je već 1484. godine kreirao plan o ekspediciji u „Indije“. Međutim, ovaj termin je bio potpuno pogrešan. Nepravilna spoznaja o putovanju zapadno, kako bi došao do Indije, potekla je zahvaljujući korištenju brojnih dokumenata, prije svega „Geografije“, historičara Klaudija Ptolomeja. Zbog toga je Kolumbo bio ubijeđen da dvije udaljene obale imaju zajednički okean. Po njegovom uvjerenju, to je bio Indijski okean. Prema tome, kada je ugledao kopno smatrao je da je stigao u Indiju, ne sluteći da je postojao američki kontinent. (Tirado 2000, 3.)

⁷⁶ Posada je odmah po dolasku na kopno pronašla manje količine zlata, a kasnije su američki starosjedioci dobijali neke sitnice od Evropljana u zamjenu za zlatne predmete. (Carić 2005, 67.)

⁷⁷ (Irving 1897, 249.) Podatke o svemu što je Kolumbo pronašao u Novom svijetu tokom prvog putovanja je moguće pronaći u fragmentima njegovih pisama, koja su objavljena. Osim određene količine plemenitih metala, tu je svakako pamuk, zatim začini i ljekovite biljke. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 191.)

⁷⁸ Dnevnik, kao primarni i najrelevantniji izvor, nije moguće koristiti jer nisu sačuvani izvorni podaci o drugom, trećem i četvrtom putovanju. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992.)

⁷⁹ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 250.

⁸⁰ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 277.

⁸¹ (Morison 1978, 493.) Kolumbova prava su tada bila posebno ugrožena. Zabilježeno je da je Kolumbo izgubio povlastice iz 1492. godine, kada je krenuo na svoje prvo putovanje. Međutim, to nije bilo sve. Njegovi nasljednici su također izgubili prava koja su još 1492. godine bila utvrđena. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 292.)

⁸² Vojmir Vinja prilikom prevoda Kolumbovog dnevnika iscrpno koristi fragmente Kolumbovog pisma, adresiranog na španskog kralja i kraljicu. Zatim, predstavlja sadržaj pisma upućenog Doni Juani de la Torre, koja je bila izuzetno bliska sa kraljicom Isabelom. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992.)

⁸³ (Morison 1978, 516.) Izvori za posljednje putovanje su pisma Kristofora Kolumba, te različite interpretacije Admiralovog testamenta, koje donose Fernando Kolumbo i Las Casas. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992.)

Potrebno je istaći da je njegov osnovni cilj i dalje bio pronalazak puta za Kinu i dolazak do Indijskog okeana.⁸⁴ Međutim, na ovom putovanju su ga zadesile strašne oluje, čak u većoj mjeri nego na prethodnim putovanjima. Zbog toga se Admiral više puta razbolio. Mjesecima je pokušavao pronaći dovoljno zlata koje bi ponio u Španiju. Međutim, nije uspio mirnim putem sakupiti zadovoljavajuće količine.⁸⁵ Iscrpljen i umoran, svoje putovanje završava u mjesecu novembru, 1504. godine.⁸⁶

Kada se govori o putovanjima Kristofora Kolumba, zanimljivo je nešto reći i o kreiranju njegove reputacije na španskom dvoru. Poznato je da je moreplovac uspio zadobiti povjerenje španskog kralja i kraljice, nakon što je predstavio svoj plan o širenju svete vjere u Novom svijetu, kao i pronalasku zlata, što bi znatno poboljšalo ekonomski položaj Španije. Međutim, kako je vrijeme odmicalo, kralj i kraljica su sve manje bili uvjereni u pronalazak zlata. Također, Kolumbo je imao i protivnike koji su djelovali protiv njega, te su postepeno i Ferdinand i Isabela prestali cijeniti Kolumba. Trgovina robovima je samo još više povećala njihovu ogorčenost.⁸⁷ Moguće je zaključiti da je Kolumbo pred kraj svog života nastojao da povрати povjerenje i ugled, ali to nije ostvario. Pored vlastitih pogreški, brojne su bile i klevete na njegov račun.

Kristofor Kolumbo je umro 20. maja, 1506. godine. Uspio je sastaviti testament, čiji su fragmeni predstavljeni u njegovom dnevniku.⁸⁸ Konačna verzija testamenta nastala je dan prije Kolumbove smrti, dakle 19. maja 1506. godine.⁸⁹ Diego Menez, kao jedan od učesnika Kolumbovog posljednjeg putovanja, iznosi vrijedne podatke o položaju Kolumbovih članova porodice nakon njegove smrti.

Diego Kolumbo je dobio upravu nad „Indijama“, dok je njegov stric Bartolomeo Kolumbo stekao utjecaj u administraciji Novog svijeta. Dodijeljen mu je položaj glavnog suca na Española. Također, Kolumbovi nasljednici su imali pravo da nose njegov grb, koji je dobio od

⁸⁴ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 301.

⁸⁵ Columbus, (ur. Major) 1847, 205.

⁸⁶ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 317.

⁸⁷ Isto, 257.

⁸⁸ U ovom vrijednom dokumentu primjetno je nastojanje da Kristofor materijalno osigura svoje potomke, kao i braću. Smatrao je da će kralj ispuniti sve ranije obećano, ali to nije bio slučaj. Poznato je da mu je ponudio manje posjede poput onog u španskoj pokrajini León, međutim, Kolumbo se nije dao prevariti. Nadao se skorom rješenju situacije, ali dolaskom novog kralja Filipa Lijepog i kraljice Ivane I Kastiljske, stanje je bilo još dodatno pogoršano. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 340-341.)

⁸⁹ Neophodno je naglasiti da Kristofor Kolumbo nije zaboravio u svojoj posljednjoj oporuci, pored članova porodice, spomenuti i pojedine prijatelje, trgovce iz Italije, kao i sve one od kojih je posudio novac za svoja putovanja. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 347-351.) Čini se da je Kolumbo bio pravedan i u posljednjim danima svog života.

španskog kralja i kraljice.⁹⁰ Ipak, moguće je zaključiti da Kolumbovi nasljednici nisu dobili sve zasluge koje je za njih planirao njihov otac jer njegov značaj nije u potpunosti prepoznat.

2.5. Historijski izvori o ličnosti Kristofora Kolumba

O ličnosti Kristofora Kolumba pisali su mnogi. Ipak, sam Kolumbo je ostavio najvredniji materijal iza sebe, koji govori o njegovom životu. Prije svega, misli se na njegove lične zapise, tj. njegov brodski dnevnik, te pisma. Iako je original broskog dnevnika sačuvan samo fragmentarno,⁹¹ smatra se da je Bartolome de las Casas posjedovao određene originalne dijelove, te da se i sam njima koristio u svom djelu *The History of the Indies*.⁹² Pojedini autori, poput Ivana Pederina, iznose saznanja da je u kreiranju konačne verzije dnevnika, osim Kolumba i Las Casasa, učestvovao i Kolumbov pisar.⁹³ Dnevnik je moguće analizirati, ali sa velikim oprezom i rezervom, jer je njegova vjerodostojnost dovedena u pitanje zbog komentara i dodataka više osoba u konačnoj verziji teksta.

Neophodno je ukazati i na značaj pisma,⁹⁴ koje je Kristofor Kolumbo uputio Luisu de St. Angelu, tadašnjem rizničaru Aragona, 1493. godine. Analizirajući ga, moguće je steći uvid u način izvještavanja Kristofora Kolumba. Admiral opisuje sve što je otkrio u Novom Svijetu, posebnu je pažnju posvetio opisu domorodaca, a također ciljano govori o nepostojanju čudovišta kako bi poništio sva ranija pripovijedanja zasnovana na fikciji.⁹⁵ Na osnovu navedenog pisma, može se govoriti i o postojanoj korespondenciji između Kristofora Kolumba i španskog dvora. Važno je spomenuti i otkriće odabranih pisama⁹⁶ Kristofora Kolumba pomoću kojih je kasnije stvorena rekonstrukcija svih njegovih putovanja. Međutim, posebna važnost leži u činjenici da je moguće steći uvid i u oporuku Diega Mendeza, koji je učestvovao sa Admiralom na četvrtom putovanju. On je imao ulogu direktnog svjedoka raznih događaja u posljednjim godinama Kolumbovog života.⁹⁷ Zbog toga se i njegovi spisi ubrajaju u pisane historijske izvore.

⁹⁰ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 343-344.

⁹¹ U hrvatskom izdanju iz 1992. godine, koje je preveo i uredio Vojmir Vinja, naglašeno je da su u potpunosti sačuvana samo dva lista i jedna strana omota. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 11.)

⁹² Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 11.

⁹³ Pederin I. 2002, 448-473.

⁹⁴ Riječ je o primarnom historijskom izvoru. (Columbus (ur. Eliot) 1910, 1-5.) Osim prevoda na engleski, postoji i prijevod na latinski, kao i na italijanski i njemački jezik. (Crone 1969, 94.) Smatram da se na ovaj način željelo ukazati na značaj ovog izvornog dokumenta, te na potrebu da dopre do šire čitalačke publike.

⁹⁵ Eliot, C.W. 2006, 1-5.

⁹⁶ Richard Henry Major je preveo, uredio i pod pokroviteljstvom Hakluyt Society-a, objavio djelo *Select Letters of Christopher Columbus: With Other Original Documents, Relating to His Four Voyages to the New World By Christopher Columbus*. (Columbus (ur. Major) 1847.)

⁹⁷ Columbus (ur. Major) 1847, 204.

Što se tiče Kolumbovih savremenika i bliskih kontakata, poznato je da su oni u velikoj mjeri nastojali zabilježiti precizne podatke. Kao najvredniji pisani historijski izvor, uzima se biografija Kristofora Kolumba koju je napisao njegov mlađi sin Fernando Kolumbo. Riječ je o već spomenutom djelu pod nazivom *The life of the Admiral Christopher Columbus*.⁹⁸ Ovdje Fernando ističe *bio sam sin admirala Kristofora Kolumba, osobe dostojne vječne slave za njegovo otkriće Zapadnih Indija, i činilo se prikladnim da ja, koji sam s njim već neko vrijeme jedrio, i koji sam pisao o nekim stvarima, trebam napisati povijest njegovog života i čudesno otkriće Novog svijeta i Indije, jer mu njegovi mukotrpnj beskrajni trudovi i bolesti od kojih je bolovao, nisu ostavili vremena za pisanje memoara...*⁹⁹ Primjetno je da Fernando Kolumbo želi obavijestiti sve one, koji budu čitali njegovo djelo u kakvom je stanju bio njegov otac. Ali, istovremeno se nazire i njegov ponos zbog svih slavni djela koja je učinio Kristofor Kolumbo, a koja su predstavljala veliki korak za čovječanstvo.

On je također naglasio da je u svom radu postavio akcenat na Kolumbove izvještaje, pisma i na pojedinim mjestima iznio vlastita zapažanja. Pored osnovnih biografskih podataka, Fernando jasno i precizno iznosi saznanja o očevim putovanjima, ali i karakteru odnosa između Španjolaca i Indijanaca.¹⁰⁰ Ne propušta izvijestiti ni o političkim dešavanjima u Španiji, te na koji način je to utjecalo na položaj i priznanje zasluga Kristofora Kolumba. Naravno, pojedini historiografi su skeptični po pitanju objektivnosti Fernanda Kolumba, budući da je bio sin slavnog moreplovca, ali to ne znači da ovaj izvor treba izostaviti u analizi Kolumbovog života i djelovanja.

Kao što je ranije spomenuto, neprocjenjiv je značaj i fratra Bartolome de las Casasa, te njegovog djela *The History of the Indies*. Djelo donosi vrijedne podatke o biografiji Kristofora Kolumba.¹⁰¹ Pored Casasa, nezobilazno je spomenuti još jednog misionara, tj. Bernardina di Saaguna. Tačnije, Saagun je imao misiju specifičnog karaktera. Nastojao je u što većoj mjeri istražiti novi prostor i njegove odlike, a pored toga je naravno pokušavao djelovati na masovnom širenju kršćanstva.¹⁰² Boraveći sa domorodcima, on je upoznao njihovu kulturu i način života, te je to zabilježio i u *The Conquest of New Spain*.¹⁰³ Pisanje Bernardina di Saaguna, posebno je važno jer se on ne ustručava prikazati realno stanje,

⁹⁸ Provost 1991, 28.

⁹⁹ Columbus (ur. Keen) 1934, (u: Predgovor).

¹⁰⁰ Isto, 81.

¹⁰¹ Smatra se da je napisano već 1552. godine, a to dokazuje koliki je bio angažman Kolumbovih savremenika u nastojanju da iznesu informacije o ovom moreplovcu. (Provost 1991, 28.)

¹⁰² Garin 2005, 334.

¹⁰³ Isto, 334-335.

pojašnjava koliki je raspon razlika između Novog svijeta i evropske Španije.¹⁰⁴ Također, jasno prezentuje okrutnost od strane svog naroda (kojem je pripadao i sam Kristofor Kolumbo), prema *Drugom* i drugačijem.

Kao historičar kralja Ferdinanda spominje se na više mjesta Gonzalo Fernandez de Oviedo Valdez i njegovo djelo *General and Natural History of the Indies: Islands and Mainland of the Ocean*.¹⁰⁵ Oviedo je aktivno djelovao u službi kralja Ferdinanda i kraljice Isabele. On je kao osnovne izvore koristio Casasovo ranije spomenuto djelo ali i *Decades* od Petera Martyra i biografiju Kristofora Kolumba, koju je napisao Fernando Kolumbo. Njegova knjiga je objavljena nakon Kolumbove smrti, tj. 1535. godine. Ovo djelo je najviše poslužilo kralju koji je tražio od Ovieda svojevrsni izvještaj o dešavanjima u novootkrivenim „Indijama“.¹⁰⁶ S obzirom na činjenicu da je Oviedo pisao za španskog kralja i kraljicu moguće je diskutovati u kojoj mjeri su podaci koje donosi vjerodostojni. Turbulentne situacije su se dešavale više puta na otkrivenim američkim otocima i takve informacije ne bi ostavile pozitivan utisak na španske velikodostojnike, pogotovo kada se uzme u obzir negativni tretman prema starosjediocima. S druge strane, budući da je kralj Ferdinand imao povjerenje u Ovieda, bilo bi očekivano da mu je ovaj historičar želio predstaviti realno stanje. Sve u svemu, Oviedovo djelovanje je vrlo vjerovatno bilo pristrasno.

Tzvetan Todorov je znatnu pažnju posvetio analizi Kolumbovih i Vespučijevih pisama, želeći pokazati zbog čega je slika o Vespučiju¹⁰⁷ pozitivnija u odnosu na onu izgrađenu o Kolumbu. Kao najvažniju karakteristiku ističe to što je Vespuči pisao za šire narodne mase, dok je Kristofor Kolumbo pisao samo kako bi obavještavao kralja i kraljicu, te kako bi s njima održavao pozitivan odnos. Također, treba istaći da Vespuči piše puno dopadljivije i njegova su pisma gotovo kao književna forma, dok Kolumbova izgledaju monotono. Autor želi naglasiti da je Kolumbo pisao brojna pisma, samo kako bi ostvario vlastiti cilj.¹⁰⁸ Dakle, uprkos primarnom Kolumbovom cilju važno je istaći da su njegova pisma od znatnog historijskog značaja, jer ih je moguće koristiti kao primarni historijski izvor.

¹⁰⁴ Leon Portilla 2002, 71.

¹⁰⁵ Morison 1971, 82.

¹⁰⁶ Provost 1991, 25.

¹⁰⁷ Amerigo Vespuči je prvi primijetio Kolumbovu grešku na svom putovanju od 1501-1502. godine. Dokazao je da Kolumbo nije došao do Indije, nego da je otkrio novi svijet. Zato je novi kontinent nazvan Amerika po Amerigu Vespučiju, a ne po Kristoforu Kolumbu. (Almagia, R. 2021, Amerigo Vespucci, Italian navigator, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Amerigo-Vespucci> (18.8.2021)

¹⁰⁸ Garin 2005, 320.

2.6. Godina 1492. kao historijska prekretnica

Posljednja decenija 15. stoljeća u zapadnoj Evropi obilježena je mnogim događajima. Ipak, kao presudna godina, uzima se 1492. godina. Kao što je već ranije navedeno, u historiografiji je posebna pažnja bila posvećena padu Granade i porazu muslimana,¹⁰⁹ upravo ove godine. Zabilježeno je da su moćni kralj Ferdinand i kraljica Isabela sa pobjedničkim armijama ušli i preuzeli Granadu, kao posljednje muslimansko utočište.¹¹⁰

Uskoro je uslijedilo i protjerivanje Jevreja, kao druge velike prijetnje za opstanak kršćanstva u Španiji. Prema tome, edikt o protjerivanju Jevreja proglašen je već 31. marta 1492. godine. Dokument je podrazumijevao protjerivanje ili kao drugu mogućnost prelazak na kršćanstvo. Ali Osmansko Carstvo je prihvatilo protjerane Jevreje.¹¹¹ Dakle, osim muslimana, kršćani su vidjeli opasnost i u Jevrejima, samo zato jer nisu bili identičnog vjerskog opredjeljenja. Strah od širenja njihove vjere (kako islama, tako i judaizma), te potencijalne nadmoći u Evropi bila je osnovna barijera za uspostavljanje kvalitetnog međusobnog odnosa.

Međutim, osim u političkom aspektu, 1492. godina je ostala upamćena i kao godina kulturnog i naučnog napretka. Dolazi do organiziranja različitih ekspedicija, pa je i sam Kristofor Kolumbo krenuo u istraživanje Novog svijeta. Istinitost svih ranijih predodžbi, koje je stvorio o ovom prostoru, na osnovu priča koje je čuo i knjiga koje je pročitao, sada je bila na provjeri.¹¹² Lewis govori o otkriću Amerike, tj. o dva koncepta: otkriću i osvajanju. Predstavlja na koji način je došlo do susreta s Novim svijetom, te kako je teklo osvajanje i šta je značilo to osvajanje, pogotovo za američke starosjedioce. Dakle, on na sebi svojstven način ističe značaj susreta osvajača i osvojenog.¹¹³

Također, 1492. godina se smatra prekretnicom i zbog smrti Lorenza de' Medicija, kao vrlo važne renesansne figure, koji je djelovao u Italiji. Zatim, tu je i Antonio de Nebrija, španski humanist koji je objavio *Grammàtica castellana*. Na ovaj način je potpomognuto razvijanje španskog govornog jezika.¹¹⁴ Dakle, vidljivo je u kojoj su mjeri humanizam i renesansa uticali na razvoj evropskih zemalja.

¹⁰⁹ Nowell 1954, 47.

¹¹⁰ Lewis 1995, 8.

¹¹¹ Isto, 36-37.

¹¹² Garin 2005, 310.

¹¹³ Lewis 1995, 6-8.

¹¹⁴ Isto, 24-25.

Moguće je zaključiti da je 1492. godina bila u isti mah pozitivna i negativna. Iako se desio ogroman preokret u intelektualnom smislu, nemoguće je zaboraviti nezasitnu potrebu za superiornošću evropskih zajednica nad onima koje su „otkrivene“ krajem 15. stoljeća. Međutim, svakako je neupitan značaj ove godine, posebno za evropsku historiju.

3. DRUGOST

Razumijevanje termina *drugost* zahtijeva njegovu detaljnu analizu. Glavno pitanje koje se postavlja na samom početku istraživanja jeste ko i kada stvara *drugost*. U modernoj historiografiji je naglašeno da se koncept *drugosti*, u geografskom smislu, spominje 1980-tih godina.¹¹⁵ Međutim, veoma je bitno istaći da su se naučnici mnogo ranije interesovali za ovo pitanje. Tako se vrlo jasno govori o susretima sa *Drugim* civilizacijama, već u srednjovjekovnom dobu. Kako u ovom vremenskom periodu, još uvijek nisu bila razvijena organizovana i naučna istraživanja, tek je od 19. stoljeća moguće govoriti o priznatim historijskim, sociološkim, i geografskim radovima o ovoj problematici.¹¹⁶ Moguće je primjetiti kako se postepeno ali sigurno kreirala percepcija *Drugosti*, te pojma *Drugog* i drugačijeg.

3.1. Pojam *Drugog* i drugačijeg

Proučavanje *Drugog* i drugačijeg usko je vezano uz pojam identiteta. Naime, u stručnim radovima je dat veliki značaj razvojnom toku procesa stvaranja *Drugosti*. Pojam identitet ima više potencijalnih značenja. Međutim, najrelevantnije ga je protumačiti kao „osjećaj pripadanja“, ukoliko se misli na kolektivni identitet. Potrebno je istaći da postoji i individualni identitet, tj. „samoidentitet.“ Ipak, češće se govori o značaju kolektivnog identiteta, odnosno o značaju onoga po čemu je određena grupa prepoznata.¹¹⁷ Kako bi se kreirala slika *Drugog*, bilo je neophodno postojanje dvije društvene grupe, tj. „Mi“ i „Oni.“ Oznaka „Mi“ podrazumijevala je nadmoćnu grupu,¹¹⁸ koja je na sve načine nastojala da obezvrijedi drugu, „slabiju“ grupu. Ova druga društvena grupa, posmatrana je kao „Oni“, tj. kao neki drugi, koji su posjedovali drugačiji identitet i zbog toga su imali niži status. Poznato je da je samo jača, istaknutija grupa mogla zauzeti centralni položaj u društvenoj zajednici,

¹¹⁵ Ipak određeni autori koji su djelovali u Hrvatskom geografskom glasniku, spominju čak i ranije podatke. Tumačenje pojma marginalnosti se vezuje za 1928. godinu, dok 1937. godine Edwin Stonequist govori o različitim aspektima opisivanja *Drugog*, te poimanja različitih percepcija određene jedinice. (Déry i dr. 2012, 6.)

¹¹⁶ Staszak 2009, 2.

¹¹⁷ Diaz-Andreu i dr. 2005, 86.

¹¹⁸ Brons 2015, 74.

te je zbog toga značaj druge grupe bio izuzetno umanjen.¹¹⁹ Dakle, moguće je zaključiti da *Drugost*, i pojam *Drugog* i drugačijeg stvara ona vladajuća, dominantna grupa.

Značajno je istaći da glavne grupe održavaju svoju nadmoć „zahvaljujući“ slabosti onih *Drugih*. Naime, kako su inače *druge* grupe manjinske, te nemaju snažnu podršku u održavanju vlastitog identiteta, one moraju biti pod upravom jače društvene grupe, koja je poznatija kao „Mi“.¹²⁰ Na osnovu prizvuka samog izraza „Mi“, moguće je primjetiti koliko se u njoj osjeća ono „domaće“, „poznato“, dok riječ „Oni“ navodi na pomisao o nekim strancima, nekim dalekim ljudima.

Diskriminacija *Drugih* prestaje tek kada uspiju postići određeni stepen samostalnosti i legitimiteta. Neophodno je da *druge* grupe aktivno djeluju na priznanju identiteta, uspostavljanju kompromisa sa do tada dominantnom grupom, kako bi na kraju mogle neometano opstati u jednoj društvenoj zajednici.¹²¹ Dakle, vidljivo je da je jedini način za minimalno prihvatanje *Drugih*, bila njihova borba za očuvanje i masovno priznanje vlastitog identiteta. Mada je neminovno bilo postojanje nerazumijevanja *Drugih*, i njihovih drugačijih normi života.

3.2. Odnos evropskih velesila prema *Drugima*

Evropske političke sile oduvijek su posjedovale određenu dozu distance kad je u pitanju kontakt s *Drugima*. Ovakav odnos bio je utemeljen na strahu od nepoznatog, drugačijeg, potencijalno moćnijeg. Pogotovo, tokom srednjeg vijeka je bila općeraširena prijetnja od Osmanlija čiji se teritorijalni uspon povećao u ovom periodu. Jedan broj historiografa je podupirao tezu o postojanju realne i kreirane prijetnje od Osmanlija. Ove karakteristične ideje su se sve više razvijale, u zavisnosti od intenziteta osvajanja evropskih prostora, i tretmana osvojenog stanovništva. Kršćanski vladari u Evropi su dodjeljivali raznovrsne nazive Osmanlijama,¹²² a sve zemlje u kojima je uspostavljena njihova vlast, posmatrali su kao one gdje je uspostavljena tiranija.

Bernard Lewis predstavlja tezu o azijskom i afričkom kontinentu kao *Drugima*. Osim što su to bila dva drugačija geografska prostora, na evropskoj strani su kreirani stavovi i o znatnim diferencijacijama u kulturnom, etničkom, i vjerskom smislu. U tom kontekstu, korišten je i

¹¹⁹ Kasumović 2017, 19-49.

¹²⁰ Staszak 2009, 2.

¹²¹ Isto.

¹²² U historiografiji su zabilježeni negativni epiteti poput sljedećih: „uzurpatori“, „nevjerni šizmatici“... Na ovaj način Evropljani su nastojali prikazati sve negativne osobine svog velikog neprijatelja. (Nekić 2012, 90.)

naziv *barbari*. Prenosi se da je još od davnih vremena Evropa bila posmatrana kao nešto priznato i pozitivno. Kako ističe Lewis, evropski kontinent je bio ono što su Grci, a kasnije i Rimljani, nazivali domovinom, dok su azijske i afričke zemlje doživljavali kao prostore gdje žive njihovi susjedi.¹²³ Moguće je reći da je i tokom 15. stoljeća opstala slična percepcija. Evropljani i Osmanlije su se međusobno posmatrali kao zakleti neprijatelji. Evropa je s jedne strane predstavljala slobodu i nezavisnost dok su, s druge strane, oni na Osmanlije gledali kao na zastupnike tiranije i barbarskih grupa.¹²⁴ Dakle, moguće je primjetiti kako se postepeno stvarala percepcija Osmanlija i općenito Istoka, kao *Drugog* i drugačijeg.

Poznato je da su evropski kršćanski vladari bili netolerantni i prema drugim narodima, osim Osmanlija. To su svakako Jevreji. Potrebno je istaći da su prije 15. stoljeća Jevreji u Španiji uživali u određenoj mjeri povoljan položaj. Intenzivno su se bavili trgovinom i bili su jako uspješni u tome. Međutim, kako je već navedeno, sa dolaskom kralja Ferdinanda i kraljice Isabele na vlast, u Španiji će se razviti drugi oblik vlasti, postat će centralizirana katolička monarhija. Prema tome, ovaj narod će biti protjeran.¹²⁵ Ipak, treba priznati da nije poznato da li je vjera bila isključivo jedina prepreka za uspostavljanje kvalitetnog međuljudskog odnosa između kršćana i Jevreja. Moguće je otvoriti i pitanje konkurencije. Naime, budući da su Jevreji bili veoma dobri trgovci, postoji mogućnost da katolički vladari nisu željeli da oni ostvaruju vlastitu dobit jer su i sami željeli razviti trgovinu i poboljšati ekonomiju katoličke Španije.

Zbog svega navedenog, ne čude reakcije španskog kralja, kraljice i velikodostojnika povodom susreta i upoznavanja Indijanaca, u 15. stoljeću na novotkrivenom kontinentu. Prvenstveno je uslijedila zbunjenost i nevjerica, zbog novih okolnosti u kojim su se pronašli, a nakon početnog utiska i saznanja o potencijalnim materijalnim bogatstvima, odlučili su se na potpuno osvajanje i kolonizaciju američkog kontinenta. Međutim, pri tom nisu bili otvoreni za razumijevanje druge kulture i civilizacije.¹²⁶

To potvrđuju brojni zapisi moreplovaca, koji su izvještavali o događajima u Novom svijetu. Admiral Kristofor Kolumbo, nakon bliskog kontakta sa Indijancima prenosi da su oni *razumjeli njegovu potrebu za pronalaskom zlatnih materija, te da su mu govorili o otoku*

¹²³ Lewis 1995, 64.

¹²⁴ Isto, 68.

¹²⁵ Konstam 2000, 80.

¹²⁶ Tzvetan 1992, 15.

*Baneque, koji oblikuje zlatom, te su mu i pokazali put.*¹²⁷ Dakle, primjetno je da je karakterističan odnos evropskih velesila prema *Drugima* nastao iz više razloga. Iako je prikazano na slučaju Osmanskog Carstva da su *Drugi* bili moćniji, i prijetili da će zauzeti mjesto evropskih zemalja u svijetu, to nije bio glavni razlog. Kao jedan od osnovnih, uzima se općerašireni strah od *Drugih*. Kao što je već ranije spomenuto, postojalo je očito ustezanje od prihvatanja drugačije religije, kulture, jezika i mentaliteta naroda. Moglo bi se reći da se iz neznanja stvarao strah, jer su se Evropljani bojali šta bi im novine mogle donijeti, te da li bi se oni mogli nositi sa tolikim razmjerama promjena i novim sistemom življenja i upravljanja. Teško su pripadnici evropske kulture mogli prepustiti nekom *Drugom* nadmoć, te zbog toga nikad nije ni mogao biti ostvaren kompromis u njihovom međusobnom odnosu.

3.3. Značaj dnevnika Kristofora Kolumba, kao izvora za stvaranje evropske percepcije „domorodaca“

Za potrebe ovog rada, neophodno je predstaviti značaj ego dokumenata. To je posebna vrsta izvora čije su prednosti velike. U ego dokumente se ubrajaju memoari, pisma, dnevnici i putopisi. Autor priča „iz prve ruke“ i zbog toga se koriste u velikoj mjeri za istraživanje pojedinih tema. Zatim, moguće je steći uvid u druga izvorna dokumenta, koja autori ego dokumenata najčešće koriste. Također, spominje se još jedna njihova historijska vrijednost. Čitajući ih, svako od nas može analizirati jezik i stil kojim autobiograf piše, te saznati kojoj je klasi društva glavni akter pripadao.¹²⁸

Zbog toga je značaj dnevnika španskog moreplovca Kristofora Kolumba zaista veliki. Naime, kako je već navedeno, cjeloviti dnevnik nije sačuvan,¹²⁹ ali su pronađeni fragmenti u velikoj mjeri poslužili za rekonstrukciju događaja, kao i za analiziranje nastale evropske percepcije *Drugog*. Kolumbov dnevnik je nastao krajem 15. stoljeća i predstavljao je značajan doprinos u širenju informacija o Novom svijetu. Mada za Kristofora Kolumba, dnevnik je, prije svega, bio potreba jer je želio zabilježiti sve ono viđeno i doživljeno, a zatim i ostaviti relevantan izvještaj za španskog kralja i kraljicu.

¹²⁷ Las Casas, kao jedan od glavnih historičara koji su djelovali na analiziranju Kolumbovih zapisa, iznosi argumentovane tvrdnje da je moreplovac pogrešno tumačio nazive otoka o kojima su govorili stanovnici. (Kolumbo(ur. Vinja) 1992, 105.) Očigledno je da je postojalo međusobno nerazumijevanje zbog nepoznavanja jezika.

¹²⁸ Van der Wal; Rutten 2013, 1-18.

¹²⁹ Smatra se da je original dnevnika nestao ubrzo nakon Isabeline smrti, 1504. godine. (Columbus (ur. Roop) 1991, 57.)

Italijanski moreplovac je pokrenuo ekspediciju u Novi svijet 1492. godine, i tom prilikom je otkrio potpuno novi kontinent. Tokom svojih putovanja vodio je dnevnik u kojem je iznosio detaljne podatke o mjestima koje je otkrio, stanovnicima, društvenom uređenju, pa čak i svim prirodnim karakteristikama brojnih otoka. Poznato je da su sa prvog Kolumbovog putovanja sačuvani samo manji originalni dijelovi, ali kao što je već pomenuto, Las Casas ga je upotpunio izvornim dokumentima koje je on posjedovao te vlastitim komentarima. Smatra se da je upravo ta verzija dnevnika najvjerodostojnija.¹³⁰

Tokom 19. stoljeća, bilo je objavljeno nekoliko različitih prevoda Kolumbovog dnevnika. Martin Fernandez de Navarete, već krajem posljednjih godina 18. stoljeća dobio je zadatak da prikupi dokumente o španskim moreplovcima, te otkrićima.¹³¹ Navarete uspijeva analizirati i Casasov apstrakt Kolumbovog prvog putovanja.¹³² To je bio značajan iskorak za evropsku historiografiju.

Uskoro su širom Evrope uslijedili objavljeni prevodi fragmenata Kolumbovog dnevnika. Poznato je da je u Londonu, 1867. godine objavljeno jedno izdanje, dok je u Italiji, tj. u Milanu Rinaldo Caddeo, 1930. godine objavio svoju verziju dnevnika Kristofora Kolumba. Dnevnik je bio preveden i na francuski jezik.¹³³

Također, treba pomenuti Klements R. Markhama, čiji je prevod dnevnika¹³⁴ jedan od najpopularnijih.¹³⁵ Što se tiče regionalne historiografije, već je ranije spomenut Vojmir Vinja, koji je uredio, preveo i svojim komentarima obogatio hrvatsku verziju prevoda.¹³⁶

Iako je Las Casas analizirao dnevnik, on je na dosta mjesta davao vlastite komentare jer Kristofor Kolumbo nije mogao obratiti pažnju na sve detalje. Tako je moguće uzeti za primjer njegovo nerazumijevanje biljnim svijetom koji ga je okruživao, a koji je kasnije Las Casas pravilno protumačio. To se može vidjeti i na sljedećem primjeru:....*Sa sobom je nosio malo svojega kruha, veličine možda čovječije šake, tikvu punu vode, nešto crvene zemlje, koja je pretvorena u prašinu, a zatim umiješana u tijesto, pa zatim nekoliko suhih listova...*¹³⁷

¹³⁰ Morison, S.E. 1939, 235-261.

¹³¹ Isto.

¹³² Navarete je nakon prikupljanja dokumenata preveo brodski dnevnik i objavio ga u vlastitoj zbirci *Colección de los viajes y descubrimientos que hicieron por mar los Españoles*, 1858. godine. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 5.)

¹³³ Morison, S.E. 1939, 235-261.

¹³⁴ Prevod je objavljen 1893. godine. (Columbus (ur. Markham) 1893.)

¹³⁵ Moguće je da je Markhamova verzija dnevnika bila jedna od najpopularnijih zbog njegovog posvećenog djelovanja. Čini se da je Markham donio veoma sadržajne i korisne komentare.

¹³⁶ Kolumbo (ur. Vinja) 1992.

¹³⁷ Isto, 41.

Admiral nije znao da su suhi listovi bili zapravo listovi duhana, na što je kasnije ukazao Las Casas. Naime, kako je glavna Kolumbova preokupacija bila pridobijanje stanovništva koje će prevesti na kršćanstvo, te zavođenje evropskog političkog i kulturnog uređenja, ne čudi činjenica da moreplovac nije posvećivao dovoljno pažnje ostalim detaljima.

Međutim, neophodno je naglasiti da je Kolumbo slabo izučavao (pogotovo na svom prvom putovanju) i neka važnija pitanja, poput vjere Indijanaca. Zbog toga dopune vrši i njegov sin Fernando, koji se koristi saznanjima misionara Ramona Panè. Kolumbo na jednom mjestu ističe: *Koliko ja znam, nemaju nekog vjerovanja, jer do danas naprotiv mole Salve i Ave Maria s rukama upravljanim u nebo, kako smo ih poučili, a isto se tako i križaju.*¹³⁸ Dakle, Kristofor Kolumbo nije želio da izvijesti španskog kralja i kraljicu o vjerskom stanju na novootkrivenim prostorima ili zaista nije znao u šta su vjerovali starosjedioci. Prva je mogućnost vjerovatnija jer su poznata Kolumbova uporna nastojanja da ih ubijedi u priču o stanovnicima koji su očarani kršćanstvom i spremni ga prihvatiti kao vlastitu religiju.

3.3.1. Usporedba engleskih verzija i hrvatske verzije dnevnika Kristofora Kolumba

Danas su dostupna za čitanje i analiziranje brojna izdanja Kolumbovog dnevnika. Ipak, najbrojnija su na engleskom jeziku, ali je izuzetno vrijedna i već ranije spomenuta hrvatska verzija dnevnika Kristofora Kolumba. Za izradu ovog rada korištena su dva izdanja dnevnika, nastala zahvaljujući angažmanu dva različita autora. Riječ je o Klements R. Markhamu i Edvardu Gajlordu Bourneu. Budući da je Bourne već imao Markhamovu dostupnu verziju, ne čudi činjenica da je tokom uredništva svog izdanja, obilno koristio i njegovo.¹³⁹ Ipak, to nije bilo sve. Bourne je na mjestima na kojim je Kolumbo bio nerazumljiv pokušao pronaći odgovor u verzijama na drugim jezicima, npr. na francuskom.¹⁴⁰ Ali ovaj pokušaj je ostao bezuspješan. Također, on je davao vlastite komentare i zaključke tamo gdje je bilo potrebno. Ipak, činjenica je da prevod i obrada Klements R. Markhama zaslužuje više pažnje jer se u većoj mjeri koristi Las Casasovim djelom.¹⁴¹ Također, njegovi komentari su dosta sadržajni i korisniji. Kao jedan od vrijednih historijskih izvora, upotrebljava i Kolumbovo pismo upućeno Luisu de St. Angelu, ali i zapise Fernanda Kolumba.

¹³⁸ Kolumbo (ur. Vinja) 1992. 59.

¹³⁹ Columbus (ur. Bourne) 2003.

¹⁴⁰ Isto, 104.

¹⁴¹ Columbus (ur. Markham) 1893.

Iako je Markham bio uskraćen za pojedina djela koja je koristio Bourne, njegovo izdanje Kolumbovog dnevnika je korisnije jer se više posvetio tumačenju izvornog materijala i njegovi komentari su dosta precizniji.¹⁴² Ali, svakako da je i doprinos Edvarda Gajlorda Bournea znatan.

Što se tiče hrvatske verzije prevoda, ona obiluje sa najviše podataka. Naime, drugo, treće i četvrto putovanje opisani su na osnovu različitih izvornih dokumenata, dok takav slučaj nije sa verzijama iz 1893. i 2003. godine, koje su prevedene na engleski jezik. Vojmir Vinja se osim *The life of the Admiral Christopher Columbus* Fernanda Kolumba, koristio pismima koje je pisao Kristofor Kolumbo, ali i već pomenuti Mišel de Cuneo, te oporukom Diega Meneza.¹⁴³ Na osnovu prethodno navedenog, nije teško zaključiti da je hrvatski prevod iz 1992. godine najbogatiji kad je u pitanju korištenje i analiza izvornog materijala. Također, pomoću djela Vojmira Vinje šira čitalačka publika je upućena u bitna dešavanja sa kasnijih putovanja. Nepoznat je razlog zašto drugi autori nisu ponudili podatke sa ostalih putovanja.

Kada se uporede sve tri opisane verzije dnevnika, bez dileme je moguće primjetiti da je svaka od njih specifična u određenom segmentu. Sve su posebno vrijedne, jer su i Markham i Bourne i Vinja obilno koristili Las Casasove bilješke, te zapažanja Martina Fernàndeza de Navaretea, Fernanda Kolumba, kao i Ovieda. Ipak, verzija Klements R. Markhama jedna je od najčešće korištenih verzija Kolumbovog dnevnika.

Možda je to upravo zbog najrelevantnijeg izvornog materijala ili jer je objavljena među prvim verzijama. Nije moguće znati sa sigurnošću odgovor na ovo pitanje, ali je definitivno ostavila traga u historiografiji. Međutim, svako priređeno izdanje Kolumbovog dnevnika za istraživače je sigurno jako vrijedno i dragocjeno.

3.3.2. Analiza dnevnika

Kristofor Kolumbo već na samom početku svog dnevnika, ističe s kojom namjerom kreće u ekspediciju na Novi svijet. ...*Vaša Veličanstva, kao katolici i kršćani i kao vladari zatočnici svete vjere kršćanske i njeni zaštitnici i neprijatelji Muhamedova krivog nauka blagoizvoljevaše poslati mene, Kristofora Kolumba, u rečene dijelove Indije, sa zadaćom da vidim te vladare i ljude i krajeve i stanje njihovo i sve ostalo i način na koji bi valjalo*

¹⁴² Koristio je informacije iz djela *Voyages of the companions of Columbus*, autora Washingtona Irvinga. (Columbus(ur. Bourne) 2003, 236.)

¹⁴³ Kolumbo (ur. Vinja) 1992.

*postupiti, da se privedu našoj svetoj vjeri...*¹⁴⁴ Analizirajući ove Kolumbove riječi, može se reći da je on vrlo rado primio podršku španskog kralja i kraljice, te im na ovaj način želi zahvaliti na ukazanoj prilici. Ipak malo pretjerano djeluje „dodvoravanje“ moreplovca. Zbog toga se i nameće pitanje koje je dugi vremenski period aktuelno u historiografiji, a to je: da li je Kristofor Kolumbo krenuo u otkrivanje novog prostora kako bi ostvario želje i ciljeve španskih vladara ili ipak kako bi uspio u ostvarenju sopstvenih namjera? Precizan odgovor nije moguće dati ali je sigurno da Kolumbo konstanto nastoji da podsjeća kralja i kraljicu zbog kojeg većeg cilja je krenuo na ovo putovanje.

Kada su nakon nekoliko mjeseci plovidbe, u oktobru 1492. godine stigli na kopno, Kristofor Kolumbo i njegovi moreplovci su bili iznenađeni onim što vide. Pred njima se prostiralo potpuno nepoznato područje. Od prirodnih odlika, pa sve do ponašanja, mentaliteta stanovništva, kao i društvenog uređenja, razlikovalo se od njihovog, evropskog iskustva.¹⁴⁵

Italijanski moreplovac je pri prvom susretu sa starosjediocima opisao njihov fizički izgled. On ističe: *Idu posve goli kao što ih je mati porodila, pa čak i žene, mada sam opazio samo jednu dosta mladu.*¹⁴⁶ U nastavku, moreplovac donosi i detaljnije podatke: *Svi su veoma lijepo građeni, vrlo lijepa tijela i ugodna izgleda. Kosa im je jaka kao dlaka konjskoga repa, kratka, da im seže do očiju, osim nekoliko pramenova koje prebace otraga i koje nikada ne režu. Neki se mažu veoma tamnom sivom bojom, pa im je put kao u stanovnika Kanarskih otoka, nisu ni crni ni bijeli; drugi opet bijelom ili crvenom ili drugom kakvom bojom, koju nađu. Jedni mažu lice, drugi čitavo tijelo, a neki ipak samo oči ili samo nos.*¹⁴⁷

Na konkretnom primjeru, moguće je primjetiti na koji način Kolumbo posmatra novog čovjeka. Posebno je začuđen njihovim odnosom prema golotinji. Karakteriše tu pojavu kao izrazito barbarsku, te kao nešto što je prouzrokovano odsustvom kulture. Ipak, pogrešno je reći da je Kristofor Kolumbo stekao potpuno negativan prvi utisak. On više puta naglašava da su Indijanci izuzetno razvijeni i lijepog fizičkog izgleda. Dakle, ne ustručava se od davanja komplimenata, kada smatra da je to potrebno.

Potrebno je naglasiti na koji način je došlo do ostvarenja početnih kontakata Kristofora Kolumba sa starosjedilačkim stanovništvom. U tom kontekstu, specifičan je stav koji je odmah po dolasku zauzeo Kristofor Kolumbo jer se na osnovu njega vrlo lahko može

¹⁴⁴ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 12.

¹⁴⁵ Isto, 34.

¹⁴⁶ Isto.

¹⁴⁷ Isto, 35.

razumjeti način na koji je on razmišljao. *Znao sam da su oni ljudi, koji lahko mogu biti oslobođeni i preobraćeni na našu svetu vjeru, prije ljubavlju, nego silom, pa sam im, želeći da ih učinim našim prijateljima, dao crvene kape i staklene krunice, da ih nose oko vrata, kao i neke druge stvari, manjeg značaja, koje su za njih imale veliku vrijednost i činile ih sretnim. Brzo se sprijateljiše sa nama.. Zatim su došli na naše brodove, plivajući i donijeli nam papagaje, pamučne niti u obliku klupka, kao i vlastita koplja, te još mnogo predmeta; i mi smo ih zamijenili za one stvari, koje smo mi njima dali, za staklene kuglice i mala zvana...*¹⁴⁸

Dakle, Kolumbo je njih odmah po dolasku počeo posmatrati kao „pogodan materijal za kršćanstvo“, kako bi obradovao španskog kralja i kraljicu. Također ističe njihovu druželjubivost kao još jednu pozitivnu karakteristiku koja će mu potpomoći u lakšem pridobivanju ovog stanovništva. Tu je i njihova naivnost, pa mu se oni čine poput djece kojoj je potreban odgoj.

Specifično je da moreplovac posvećuje poseban prostor analiziranju muškaraca Indijanaca, a poseban opisivanju žena Indijanki, dok u par navrata spominje čak i djecu. Značajno je istaći da Kolumbo znatnu pažnju pridaje detaljima. Tako primjećuje da *udate žene nose pamučne hlače, a djevojke ne, osim nekih koje su imale više od osamnaest godina.*¹⁴⁹ Ne izostavlja spomenuti ni odnos žena prema pokazivanju vlastitog tijela, te kaže *...žene su sprijeda nosile manji komad pamučne tkanine, koji im je iako, jedva pokrivao stidna mjesta.*¹⁵⁰ Dakle, Indijanke su ipak pokrivale stidna mjesta pred neznancima, u ovom slučaju Evropljanima.

Osim njihovog fizičkog izgleda, italijanski moreplovac želi upoznati Evropljane i sa karakternim pojedinostima ovih žena. Zbog toga Kolumbo kaže sljedeće: *Nisu se bili ni primakli obali, kadli iz šume navre sila žena s lukovima, strijelama i perjanicama i sve zauzmu položaj kao da će braniti svoj otok.*¹⁵¹ Ratobornost indijanskih žena bila je jedna od njihovih osnovnih osobina. Ipak, iznenađuje njihova hrabrost i odlučnost, pogotovo kad se uzme u obzir ustaljena percepcija žena kao slabijeg spola. Međutim, brojni podaci „iz prve ruke“, koje donosi Kristofor Kolumbo u svom dnevniku dokazuju upravo suprotno.

Prethodno navedeno, potvrđuje i naredni citat: *Žene sve rade, a muškarci samo love ribu i jedu.*¹⁵² Moguće je primjetiti koliki je „teret“ svakodnevnih obaveza bio na plećima jedne indijanske žene 15. stoljeća. Ali to nije bilo sve. Kolumbo, iako muškarac, ne usteže se da

¹⁴⁸ Columbus (ur. Markham) 1893, 37-38.

¹⁴⁹ Isto, 50

¹⁵⁰ Isto, 47.

¹⁵¹ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 233-234.

¹⁵² Isto, 245.

oda počast ovim ženama i zbog njihovih drugih sposobnosti. Njegove izjave sa drugog putovanja, fragmentarno sačuvane, prenosi njegov sin Fernando Kolumbo. Tokom 1495. godine Kristofor Kolumbo je zajedno sa svojom posadom došao u bliski kontakt sa ženama sa otoka *Matrimino*. Tom prilikom se ističe: *Admiral kaže da izgleda da su ove nadarenije nego muškarci sa drugih otoka, jer dok na drugim mjestima broje vrijeme samo na dane po suncu, a noći po mjesecu, ove žene računaju vrijeme i po drugim zvijezdama govoreći na primjer: kad se Kola dižu ili kad ta i ta zvijezda zalazi, vrijeme je da se radi to i to.*¹⁵³ Dakle, može se reći da su indijanske žene bile izuzetno mudre i inteligentne. Ali, s druge strane, neizvjesno je koliko je Kolumbo mogao razumjeti njihovo poznavanje astrologije, budući da nije razumio njihov jezik.

Kristofor Kolumbo je i prilikom ekspedicije na Espanoli, dao svoj opis ženskog dijela stanovnika ovog otoka. Nakon istraživanja otoka, Kolumbova posada zaključila je sljedeće: *Kršćani su izjavili da su ovdje ljudi bili ljepši i bolji, nego ijedan drugi narod koji su sreli. Ali Admiral je rekao da ne razumije kako su mogli biti ljepši i bolji od drugih, kad su svi koje je do tada sreo na otocima, bili lijepi i uredni. Što se tiče ljepote, kršćani su rekli da se stanovnici ne mogu porediti sa onima sa drugih otoka, ni muškarci ni žene, jer su oni svjetliji od ostalih. Oni su vidjeli dvije djevojke, koje su bile toliko svijetle i lijepe puti, da su se mogle smatrati Španjolkama.*¹⁵⁴ Nije teško primjetiti da prave razlike među Indijankama. U nastavku teksta moguće je uočiti općerašireno mišljenje koje je egzistiralo među Španjolicima, a to je da su samo najljepše djevojke Novog svijeta mogle biti jednake sa njihovim španskim djevojkama. To bi značilo da su žene sa novotkrivenih otoka morale biti najbolje da bi imale status kakav su imale prosječne španske žene.

Što se tiče opisa djece, koju susreće na američkom kontinentu, Kolumbo navodi sljedeće: *Kada sam stigao u te strane, poslaše preda me dvije veoma nakićene djevojčice. Starijoj je moglo biti najviše jedanaest, a mlađoj sedam godina, a obje su bila tako razuzdane kao najgore bludnice. Krišom su nosile praha za uroke. Kad su došle na brod, dao sam da ih ukrase našim stvarčicama i odmah ih otpremio nazad...*¹⁵⁵ Dakle, on djevojčice predstavlja kao nemoralne, a poseban akcenat stavlja na njihove godine. Na ovaj način želi iskazati nezadovoljstvo odgojem njihove porodice, te nepostojanjem razvijenog osjećaja za moral, čednost i vjeru. Također, „upada u oči“ Kolumbovo nastojanje da naglasi njihovu

¹⁵³ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 235.

¹⁵⁴ Columbus (ur. Markham) 1893, 109.

¹⁵⁵ Columbus, (ur. Major) 1847, 192.

zainteresovanost za razne opojne biljke ili „prah za urok“. Nije teško zaključiti da su osim Indijanki i njihova ženska djeca, vlastitom voljom ili ipak zahvaljujući tradiciji, bile upoznate sa djelovanjem raznih trava.

Porodični odnosi među Indijancima predstavljaju dosta važno pitanje. Italijanski moreplovac je pored ostalih tema (prije svega kako otkriti zlato i pridobiti stanovnike za prelazak na kršćanstvo) želio izvjestiti Evropljane i o njihovim međuljudskim odnosima. Na taj način bilo bi moguće uporediti njihove odnose sa porodičnim stanjem u Španiji. *Iste noći je kanuom došao suprug jedne od žene koje sam doveo, i otac ono troje djece- jednog dječaka i dvije djevojčice. On me je pitao da mu dozvolim da i on ode s njima. Svi su bili zadovoljni jer su bili zajedno sa svojim porodicom. On je imao oko 45 godina.*¹⁵⁶ Starosjedioci su bili privreženi porodici i pretežno su se pojavljivali u grupama, štiteći članove svoje porodice. Poznato je da je u evropskoj Španiji vjera zauzimala posebno mjesto u životu svakog pojedinca, pa je zbog toga i porodica vjerovatno imala podjednak ili sličan značaj.

Ipak, kada su u pitanju Kanibali postoje i nešto drugačiji podaci o ljubavi i pažnji u porodici. *...Čim su se lađe vratile po vodu i drva, uskočiše u njih spomenute žene, moleći i kumeći mornare neka ih odvezu na brodove, dajući znakove da su stanovnici ovog otoka ljudožderi i da ih drže kao roblje, ali da one neće da budu s njima. Mornari budu dirnuti njihovim zaklinjanjima i odvedu ih na brod zajedno sa dva dječaka i jednim mladićem, koji je bio utekao istim Karibima. Svi su oni, dakle, smatrali da je sigurnije predati se ljudima koje nikada nisu vidjeli i koji su toliko različiti od njihova naroda, nego ostati s onima koji su bez sumnje bili i zli i okrutni i koji su im pojeli sinove i muževe, jer žene kažu da njih ne ubijaju i ne jedu, već da ih drže kao robinje.*¹⁵⁷ Kanibali nisu marili za žene i djecu, jer je njihova osnovna preokupacija bila lov na druge Indijance, koji bi im poslužili kao dnevni obrok. Primjetno je da, iako nisu ubijali žene, tretirali su ih kao robove ili seksualno iskorištavali, kako bi produžili vlastitu lozu.

Što se tiče ljubavi među supružnicima Indijacima, neophodno je istaći da ona nije ispoljavana, čak iako je postojala. Jedino su zabilježeni rijetki primjeri ljubomore starosjedioca, posebno nakon dolaska Španjolaca. *Na drugim otocima, kao primjerice na Juani, žene nose komadić pamučne tkanine, kojom pokrivaju svoje sramne dijelove, ili pak nešto nalik na muške gaćice naročito kad prijeđu dob od dvanaest godina, ali ovdje se ni jedna ne pokriva, kako stara, tako i mlada. Na drugim su mjestima svi muževi iz ljubomore*

¹⁵⁶ Columbus (ur. Bourne) 2003, 146.

¹⁵⁷ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 202.

*skrivali svoje žene pred kršćanima, ali ovdje toga nije bilo.*¹⁵⁸ Moguće je zaključiti da veliki broj domorodaca nije iskazivao osjećaje ljubavi, kako ženska, tako i muška populacija.¹⁵⁹ Također, nije moguće pronaći ni dokaze o potrebi pružanja zaštite i sigurnosti partneru. Ipak, činjenica je da se nisu svi identično ponašali, što dokazuje ranije navedeni primjer. Dakle, na pojedinim otocima muškarci su iskazivali ljubomoru.

O odnosima muškaraca prema ženama govori i naredni citat: *Čini mi se da se ljudi na svim ovim otocima zadovoljavaju jednom ženom, dok ih svom kralju ili poglavaru daju do dvadesetak. Izgleda mi da žene rade više od muškaraca. Nisam mogao razabrati da bi imali vlastita dobra, već mi se učinilo da svi dijele ono što jedan ima, a navlastito hranu.*¹⁶⁰ Iako je iz prethodno navedenog moguće zaključiti da je kod Indijanaca bila karakteristična monogamija, poznati su izneseni primjeri¹⁶¹ o Kanibalima, koji su također pripadali indijanskom narodu, a koji se ne poklapaju baš sa tom konstatacijom. Također, moguće je primjetiti da su vladari mogli imati više žena, što govori o njihovoj moći i utjecaju.

Jedna druga informacija zavrjeđuje posebnu pažnju. Misli se na izjavu da žene rade više od muškaraca, što bi značilo da su žene bile aktivnije u društvu, mada su vladari ipak bili muškarci. Intenzivna aktivnost žena može se potvrditi i na još jednom, u nizu takvih slučajeva. *Ove se žene ne predaju nikakvom ženskom poslu, već imaju luk i strijele načinjene od trske, kako sam već rekao, i pokrivaju se pločicama bakra kojeg imaju u izobilju.*¹⁶²

Žene se nisu smatrale nepodobnima ni za obavljanje pojedinih radnji, koje su bile okarakterisane kao primarno muške. Prvenstveno se misli na ratovanje, tj. upotrebu luka i strijele, ali i ostalih fizičkih poslova. Kako je već ranije navedeno u kontekstu obaveza Indijanaca i Indijanki, muškarci su samo lovili ribu, mada se ne zna sa sigurnošću da li su i žene povremeno lovile.

Za jednog Evropljanina, poput Kolumba, posebna je čar bila upoznati se sa novim kućama i općenito prostorom za stanovanje. Prema tome, on ističe: *Kuće su građene kao kolibe, veoma su prostrane, i nalikuju na šatore u vojničkom logoru, samo što nisu imali ulice, jedna kuća*

¹⁵⁸ Columbus (ur. Markham) 1893, 123-124.

¹⁵⁹ Potencijalnih razloga je više, mada bi se možda kao glavni mogla uzeti činjenica da su Indijanci pripadali drugoj kulturi i potpuno drugačijem mentalitetu. U njihovim životima kao primarne potrebe javljaju se potreba za pronalaskom hrane, tj. lov, te zaštita od ljudoždera. Emocionalne potrebe nisu bile izražene u znatnoj mjeri, koliko je moguće primjetiti na osnovu raspoloživih historijskih izvora.

¹⁶⁰ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 191.

¹⁶¹ *„Čim dođu do dobi kad mogu stvarati djecu, odmah stvaraju, poštedejući samo vlastite sestre. Inače su sve druge žene zajedničke... (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 244.)*

¹⁶² Isto, 191.

je ovdje, a druga tamo. U unutrašnjosti su kuće čiste i pometene, a imaju i dobro pokućstvo. Sve je napravljeno od palmina granja i bilo je lijepog izgleda. Oni su pronašli mnogo kipova ženskog lika i mnogo glava poput maski, veoma dobro izrađenih. Nisu znali da li je ovo korišteno kao ukras ili za obožavanje.¹⁶³ Neizmjerne je razlike u izgledu kuća na novootkrivenom kontinetu i kuća evropskog tipa. Prvenstveno, tu su diferencijacije po pitanju elegancije i profinjenosti. Dok su domovi u Španiji bili pravljani od poprilično kvalitetnijeg materijala, na otocima u Novom svijetu korišteno je jednostavno palmino granje. Indijanci su u kućama čuvali kipove koje su obožavali, kako bi im bili što bliži. Kolumbo nastoji objasniti koliki je bio značaj spomenutih kipova u životu Indijanaca. Imajući u vidu činjenicu da se govori o kipovima ženskog lika, možda je moguće razmišljati o vrijednosti ženske ljepote, o tome da li su i koliko Indijanci cijenili njihovu prirodnu ljepotu.

Primjetno je da pored slabog kvaliteta kuća, u indijanskim naseljima nema ulica i da su kuće smještene jedna do druge. Dakle, domovi su bili dosta suzbijeni. To su bile glavne razlike u odnosu na evropski tip enterijera i eksterijera. No, svakako da se mora voditi računa o drugačijoj klimi i području.

Što se tiče hrane i pića, koje starosjedioci konzumiraju, dosta su raznovrsniji u odnosu na španjolsku ishranu. *Jedu divlje i otrovne životinje, kao na primjer zmijurine od 15 pa i do 20 libara, a kad se namjere na još veće, tada zmije pojedu njih. Kad hoće jesti rečene zmije, peku ih između dva komada drveta. Kad nismo drugo imali, jeli smo ih i mi i izvrsno su nam prijale, jer im je meso bijelo kao snijeg. Etiam jedu pse, koji baš nisu dobri. Item, jedu bjelouške, gušterice i pauke, koji su krupni kao pilad. Item jedu neke otrovne kukce, što se legu po močvarama i kadgod su teški od libre do libre i pol. Similiter jedu umjesto kruha ono debelo korijenje, što nalikuje na našu repu, a o kojem smo već gore rekli. Piće im je voda.*¹⁶⁴

Vidljivo je da se Indijanci ne ustručavaju koristiti meso čak i otrovnih životinja, jer su navikli na to. S druge strane, Španjolci koji nikada ranije nisu jeli sličnu hranu, samo su u iznimnim slučajevima pristajali na korištenje iste.

Naredni primjer govori u prilog tome: *...To više im je bilo teško što nisu bili vični indijanskoj hrani, kao što su sad oni što žive u tim krajevima i putuju po njima, jer je njima ta hrana probavljivija i bolje odgovara zraku te zemlje, nego živež koji se donosi iz naših strana mada nije ni izdaleka toliko okrepljiva.*¹⁶⁵ Ipak, Kolumbo skoro ni u jednom slučaju ne propušta

¹⁶³ Columbus (ur. Markham) 1893, 61-62.

¹⁶⁴ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 244.

¹⁶⁵ Isto, 212.

prilikom da naglasi da je sve evropsko bolje, pa je tako i njihova hrana kvalitetnija jer daje snagu, tj. kako on kaže *okrepljiva je*.

Različite vrste riba, koje su upotrebljavali u svakodnevnoj ishrani,¹⁶⁶ bile su izuzetno poznate. Sam Kolumbo je zadivljen, te u više navrata govori o pojedinim vrstama poput *Mugiol saliens*, *Myrtine corriacea*, *Manati...*¹⁶⁷ Pored riba, konzumirali su poseban hljeb kojeg su nazivali *mandioca*.¹⁶⁸ Međutim, ponovo se u prvom redu postavlja Kolumbovo nerazumijevanje indijanskih običaja, a zatim i jezika. Tako je on za duhan, koji su stanovnici motali, govorio da je suho lišće.¹⁶⁹ Tu su još mnogi drugi proizvodi, koji će kasnije biti uvezeni u Evropu i na taj način će se obogatiti u kulturnom smislu. Naravno, veliko otkriće je bio krompir u 16. stoljeću, kao i kukuruz, kojeg su Indijanci posebno cijenili. Što se tiče začina, novina je bio biber. Navodi se da je on bio neophodan u ishrani, kako bi dao posebnu aromu.¹⁷⁰ Prepoznata je njegova vrijednost jer se u kratkom roku, nakon pronalaska već uvezio u špansku zemlju.

Kada su u pitanju drugi proizvodi i predmeti pronađeni na novootkrivenom kontinentu, a koje su Evropljani odnijeli u svoje zemlje, izdvaja se mreža za spavanje. Kada se opisuju kuće u kojima su stanovali domorodci, obavezno se spominju i mreže na kojima su oni spavali. Bile su izrađene od pamuka i vrlo udobne.¹⁷¹

Nije teško primijetiti da je Kristofor Kolumbo dosta često pisao o svim prirodnim bogatstvima, koje nudi Novi svijet. Ali govorio je i o značaju kulturnih prilika. To je moguće zaključiti na osnovu sljedećeg primjera: *...Naši su čuli osim toga i za mnogo drugih stvari o njihovim običajima, koje mi se čine vrijednima da se u ovoj našoj povijesti ispričaju.*¹⁷² Dakle, on želi da se novi običaji sa kojima se susreo zapišu i da sve naredne generacije budu upoznate sa kulturom i svim tradicionalnim običajima američkih starosjedioca.

Osim usvajanja novih kulturnih obrazaca, dolazi i do razvoja i prenosa različitih bolesti, iz Evrope na američki kontinent i obratno. U svom dnevniku, već na drugom putovanju, Kolumbo se upoznaje sa bolešću u Novom svijetu. *Zbog svih tih stvari i razloga, Admiral je grozničavo radio na tome da se što prije izgradi rečeni grad, i kad su se tegobama što ih je*

¹⁶⁶ Camusso 1991, 37.

¹⁶⁷ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 96.

¹⁶⁸ Isto.

¹⁶⁹ Camusso 1991, 38.

¹⁷⁰ Isto, 39.

¹⁷¹ Isto.

¹⁷² Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 231.

*prepatio na moru, pridružile još i tegobe što ih je pretrpio došavši na ovu zemlju, ne samo da nije našao vremena za pisanje onoga što se u toku dana zbilo, kako je to bila njegova navika, nego se povrh toga i razbolio...*¹⁷³ Bolest od koje se razbolio italijanski moreplovac bila je malarija. Dakle, Kolumbo ne propušta spomenuti ovu važnu informaciju, te na ovaj način upoznaje sve čitaoce njegovog dnevnika sa vrstama bolesti od koje je obolio on i njegova posada.

Međutim, savremeni historiografi nastojali su ukazati na činjenicu da bolesti Novog svijeta nisu bile pogubne za Evropljane. Kako su oni već ranije, tj. polovinom 14. stoljeća, preživjeli epidemiju crne kuge postali su imuni na određene bolesti. S druge strane, Indijanci su bili veoma podložni evropskim bolestima, jer su obitavali u potpuno drugačijoj životnoj okolini i nisu bili imuni na takve bolesti. Američki starosjedioci nisu posjedovali domaće životinje na koje bi prelazila pojedina bolest, nego je ona direktno prelazila na ljude. Kao jedina bolest koja je iz Novog svijeta dospjela u Evropu, spominje se sifilis.¹⁷⁴ Dakle, u međusobnom kontaktu dva različita svijeta dolazilo je i do kobnih posljedica koje su se posebno negativno odražavale na Indijance. Moguće je reći da iako nenamjerno u ovom slučaju, Španjolci su uticali na smanjenje populacije.

Tematika izgrađenog ili neizgrađenog odnosa prema privatnoj imovini izuzetno je značajna za razumijevanje života kakav su vodili Indijanci na američkom kontinentu. Prema tome, potrebno je istaknuti zabilježen podatak iz *The life of the Admiral Christopher Columbus* Fernanda Kolumba. *Oni bi Indijanci što ih je Admiral vodio iz Isabele, čim bi ušli u koju kuću, uzimali što bi im se prohtjelo, ali to uopće nije bilo krivo vlasnicima; rekao bi čovjek da je kod njih sve zajedničko. Na isti bi način i Indijanci iz tog kraja znali prići kojem kršćaninu i oduzeti mu sve što bi im se svidjelo, isto tako uvjereni da je i to zajedničko. Ali ta zablude ne potraja dugo, jer su se ubrzo naučili protivnom.*¹⁷⁵ Na primjeru ovog citata, primjetno je da starosjedioci uopće nisu imali razvijen osjećaj za privatno vlasništvo. Živjeli su u uvjerenju da je sve što vide pred sobom zajedničko i nedjeljivo.

Ovakvo stanje je bilo uzrokovano postojanjem drugačijeg sistema vrijednosti. Naime, kod Indijanaca nije bilo moguće govoriti o pridavanju značaja materijalnim bogatstvima. Nisu razmišljali o finansijskoj dobiti jer svakako, na prostoru na kojem su živjeli, nisu imali razloga da upotrijebjavaju novac. Vjerovatno, zbog toga nisu ni poznavali vrijednost zlata, te

¹⁷³ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 209.

¹⁷⁴ Gržinić 2017, 9-10.

¹⁷⁵ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 212.

nisu razumjeli zašto su Evropljani u toj mjeri bili fascinirani pronalaskom zlatnih naslaga. Ipak se primijeti nastojanje Španjolaca da se oni što prije nauče protivnom, tj. da prihvate evropski način života.

Poslije jela jedan od njegovih perjanika donese jedan pàs, tkan poput onih u Kastilji, samo od drugog materijala, on ga je uzeo u ruke i preda mi ga zajedno s dva veoma tanka komada izrađenog zlata. Čini mi se da toga zlata ovdje ima veoma malo, iako mislim da mjesto gdje se ono rađa nije daleko i da ga tamo ima mnogo. Primjetio sam da mu se nekako sviđa pokrivač s mog kreveta, pa sam mu ga zbog toga darovao zajedno s jednom dobrom ogrlicom od jantara, koju sam nosio o vratu, parom cipela u boji i jednom staklenkom vodice od narančina cvijeta. Pravo je čudo, koliko je zbog toga bio zadovoljan.¹⁷⁶ Nije teško primijetiti da su Indijanci vrlo rado dijelili Španjalcima sve što su imali kod sebe, pa čak i zlatne predmete. Izvjesno je da oni nisu znali pravu vrijednost onoga što su davali njima, ali je poražavajuća činjenica da je posada pod komandom Kristofora Kolumba davala starosjediocima dosta manje vrijedne stvari od onih koje su dobijali. Na taj način, željeli su pridobiti njihovo povjerenje i naklonost jer su domorodci bili sretni s onim što su dobijali. Moguće je reći i da Španjolci nisu željeli imati velike finansijske troškove jer im je bio neophodan novac za iduća putovanja, te su pronašli način kako da pridobiju stanovništvo za sebe, a da oni sami nisu na gubitku.

Kada Kristofor Kolumbo govori o ponašanju Indijanaca i njihovim karakternim osobinama, on ističe sljedeće: *...I reče im, da je Bog na njih srdit, i da će im on, Admiral, to slijedeće noći dokazati znakovima, koji će se pokazati na nebu. Kako je baš te večeri bila pomrčina mjeseca i mjesec je bio gotovo čitav zastrt, on im reče da se to Bog na njih ljuti zato što ne nose hranu. Indijanci povjerovaše i teško se preplašiše i obečaše da će mu uvijek donositi hrane, kao što su zaista i činili...¹⁷⁷* Italijanski moreplovac želi ukazati da su starosjedioci bili lakovjerni, što je njemu i išlo u prilog, budući da ih je na ovaj način mogao iskorištavati za vlastite potrebe. Dakle, Kolumbo se nije ustručavao upotrebljavati vjeru kako bi ostvario cilj, a to je bio pridobijanje Indijanaca na svoju stranu.

Kolumbova opsesija zlatom može se osjetiti tokom njegovog pisanja dnevnika. Naime, on konstantno piše pisma za kralja i kraljicu gdje ih ubjeđuje da postoji mnogo zlata u Novom svijetu te da mu Indijanci rado otkrivaju gdje su zlatne naslage. Uzimajući u obzir činjenicu da Kristofor Kolumbo nije poznao njihov jezik, ovakvo stanje stvari je bilo neizvjesno. Las

¹⁷⁶ Columbus (ur. Markham) 1893, 118.

¹⁷⁷ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 331.

Casas koristi određene dijelove iz dnevnika kako bi ukazao na Kolumbov odnos prema zlatu.¹⁷⁸ *Admiral siđe u čamac i ode da vidi rijeku što teče nešto više od jedne lige na jugo-jugozapad od rta Monte Cristi, odakle su mornari donosili vodu za brod. Ustanovi da je pijesak u ušću, koje je prostrano i duboko, prepun zlata u tolikoj mjeri da čovjek kad to vidi mora biti zabezекnut, iako su zlatna zrnca, kaže Admiral, veoma sitna.*¹⁷⁹ Može se primijetiti da je Kolumbo neumorno tražio zlatne naslage. Ipak, većina tih potraga bila je uzaludna jer ih nije pronalazio, ili je to bilo u veoma malim količinama. Također, poznato je da mornari nisu bili posebno zainteresovani da kopaju rudnike, nego su željeli da na što lakši način dođu do bogatstva, a to je naravno bilo nemoguće.

Jedan poseban segment o kojem izvještava Kristofor Kolumbo tiče se vjerskih osjećanja stanovništva Novog svijeta. Već pri prvom susretu s njima, on piše sljedeće: *Ne vidim da bi slijedili ijedno vjerovanje, a s obzirom na to da su veoma pametni, vjerujem da bi se vrlo brzo mogli obratiti na kršćansku vjeru.*¹⁸⁰ Valjalo bi se zapitati na čemu je bio utemeljen Kolumbov stav, da bi ovi stanovnici koji nikad nisu imali kontakta sa bilo kakvom monoteističkom religijom, bili idealni novopečeni kršćani? Moguće je da odgovor leži u činjenici da je Kolumbo u svojoj prevelikoj želji da uvjeri kralja Ferdinanda i kraljicu Isabelu u povoljno vjersko stanje u Novom svijetu pogrešno predstavio spremnost stanovnika na prihvatanje potpuno nove vjere.

Moreplovac je tek na svom drugom putovanju počeo detaljnije da proučava pitanje religioznosti Indijanaca. On kaže: *Idolopoklonstva ili bilo kakve vjerske sljedbe nisam u njih mogao zapaziti, mada svi njihovi kraljevi, kojih je mnogo kako na Espaňoli, tako i po drugim otocima, imaju svaki jednu posebnu kuću, odijeljenu od ostalog naselja, i u tim kućama nema ništa drugo osim nekih ispupčenih likova na drvu, koje oni nazivaju zemes. U tim se kućama ne radi ni za što drugo, nego za ove zemes, i tamo se vrše neke ceremonije i molitve, i oni ulaze u njih kao mi u crkvu.*¹⁸¹ Na osnovu prethodno navedenog citata, osim činjenice da Kolumbo poredi vjerske prostorije Indijanaca sa crkvama, jer ih jedino na taj način može razumjeti, moguće je primijetiti i da on pokušava da se upozna sa običajima koje sprovode vladari na ovim otocima. Iako on nastoji da ignoriše postojanje vjerskih ceremonija i

¹⁷⁸ Las Casas je naglasio da je Kolumbo u nekim slučajevima zamijenio magnezit za zlato, a to je vjerovatno bila posljedica upornih pokušaja da pronade pravo zlato, pa je u svom nastojanju pravio greške. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 145.)

¹⁷⁹ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 145.

¹⁸⁰ (Columbus (ur. Bourne) 2003, 119.) Kristofor Kolumbo je nove stanovnike odmah okarakterisao kao „novopečene“ kršćane, iako u biti još uvijek nije bio ni upoznat sa njihovom vjerskom pripadnošću.

¹⁸¹ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 231.

vjerovanje u kumire ograđujući se da isključivo vladari koriste kumire u druge svrhe, tj. prije svega kako bi lakše upravljali narodom, stvarno stanje je bilo drugačije.

Starosjedioci su bili pobornici animizma, pa čak i ako su na njih u velikoj mjeri uticali njihovi vladari, tj. kasici, oni su bili posebno privreženi vjerovanju i obožavanju kumira. Naime, Indijanci su smatrali da su ljudske duše vječne, da nikada ne umiru. Prema tome, ne čudi ono što je izrazito naglašeno u dnevniku: *Trudio sam se da doznam u što vjeruju i da li znaju kamo idu poslije smrti. To sam naročito ispitivao kod Caunabò, jer je on najglavniji kralj na Espaňoli, čovjek u najboljim godinama i velikog znanja i vrlo bistre pameti. I on i drugi su mi odgovarali da idu u neku dolinu, za koju svaki od ovih glavnih kasika vjeruje da leži na njegovoj zemlji, i kažu da će se tamo sastati sa svojim očevima i svim precima, da će tamo jesti i piti i imati žene i da će uživati u slasti i lagodnosti.*¹⁸² Iz priloženog, moguće je izvesti zaključak da je ovaj narod bio duboko uvjeren u postojanje života poslije smrti i ponovnog susreta sa svojom porodicom. Ovakva uvjerenja su bila ono jedino što je nalik katoličkoj vjeri. Vrijeme će pokazati da to nije bilo dovoljno kako bi starosjedioci prihvatili i razumjeli kršćanstvo.

Dakle, sve prethodno rečeno navodi na zaključak da bi možda, u duhovnom kontekstu, stanje bilo povoljnije da je prihvaćen indijanski način religioznosti. Ovi stanovnici nisu poznavali koncept monoteističkih religija, te uopće nisu razumjeli suštinu kršćanstva, nego su bili primorani da prihvate ovu vjeru, iako je zaista nisu razumjeli. Dakle, njihov pristup religioznosti je uništen kako bi onaj evropski mogao biti uspostavljen.

Kristofor Kolumbo nastoji detaljno predstaviti kakav je on dojam stekao o Indijancima, te na čemu je on bio zasnovan. To je moguće primjetiti u narednom dijelu: *Kada je Admiral primjetio da kod njih nema ni zlata a ni drugih vrijednih predmeta, odluči da ih ostavi na miru. Čitavo područje je bilo gusto naseljeno, a ostali su pobjegli od straha. Admiral uvjerava kralja i kraljicu da je dovoljno deset naših ljudi, koji bi otjerali deset hiljada Indijanaca, jer su oni velike kukavice i plašljivci.*¹⁸³ Suština prethodnog citata se nalazi upravo u posljednjoj rečenici. Moreplovac Indijance naziva kukavicama i plašljivcima, što direktno ukazuje na to da su bili krajnje bezopasni i miroljubivi. Međutim, veoma je važno pratiti kako se postepeno mijenja percepcija o Indijancima. Dakle, iako je na više mjesta spomenuta njihova blaga narav i kukavičluk, u jednom trenutku pozitivna vizija nestaje i dobija potpuno drugačiju konotaciju.

¹⁸² Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 232-233.

¹⁸³ Columbus (ur. Markham) 1893, 95.

...Indijanci su s tog razloga mnogo njih pobili, a bili bi ih poubijali još mnogo više da ja tome nisam stao na kraj, a drskost urođenika bila bi se toliko razmahala da bi nas naposljetku i bez bitke bili izbacili iz zemlje...¹⁸⁴ Ove riječi bez sumnje dokazuju da je već 1499. godine u pismu¹⁸⁵ koje je Kristofor Kolumbo poslao španskom kralju i kraljici primjetna promjena u pisanju. Naime, moreplovac Indijance više ne doživljava kao dražesne, velikodušne ljude, nego kao drske i okrutne ratnike.

Razlog tome vjerovatno leži u činjenici da je Kolumbo vremenom primjetio da mu planirane zalihe zlata ne stižu, te je pokušavao da na taj način opravda zarobljavanje Indijanaca. Iako je njegov istinski razlog za potrebe materijalne naknade bio masovno širenje kršćanstva, moreplovac je to vješto prikrivao. Mišel de Cuneo, građanin Savone, detaljno prenosi Kolumbov stav o odvođenju Indijanaca u Španiju i pretvaranja u robove. *...Reći ćete Njihovim Veličanstvima da za dobro duša ovih Kanibala i stanovnika ovih otoka, mislim prenijeti u Španjolsku što veći broj tih ljudi. Izdat će se odobrenje određenom broju karavela da dovedu na otoke stoku, živež i sve drugo što je potrebno da se opskrbi naša čeljad ovdje i da se unaprijedi poljodjelstvo. Sve će se to moći platiti s robovima Kanibalima, ljudima divljim, jakih uda i veoma bistrim, koji će, kad budu daleko od zavičaja, izgubiti svoje barbarske navike i postati traženiji od bilo kojih drugih robova. Osim toga, njihovo uvoženje u Sevilju donijet će velike koristi Njihovim Veličanstvima zbog daća koje će po miloj volji moći na tu trgovinu udariti.*¹⁸⁶

Dakle, domorodci u ovom momentu nisu bili posmatrani kao ljudska bića, kao prijatelji Španjolaca, koji su Evropljane ljubazno primili nego kao robovi pomoću kojih se lakše dolazi do ostvarenja brojnih ciljeva. Pored masovnog širenja katoličke vjere, što je već ranije i spomenuto, nemoguće je ne spomenuti druge vidove koristi, npr. poput trgovine robovima. Na ovaj način Španija bi poboljšala svoje ekonomsko stanje. Također, na trgovinu bi bio obezbijeđen porez, te je to predstavljalo prednost više.

Bitno je spomenuti još jednu specifičnost. Kao što je poznato, Kolumbo je na samom početku posebno naglašavao neposjedovanje bilo kakve vrste oružja kod Indijanaca. Tek kasnije govori o postojanju lukova i strijela. Moguće je zaključiti da je Admiral vjerovatno u brzopletosti kreirao pogrešan prvi utisak o plašljivim i nenaoružanim Indijancima.

¹⁸⁴ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 275.

¹⁸⁵ Ovo pismo je, pored ostalih izvornih dokumenata, predstavljalo veoma vrijedan materijal za proučavanje Kolumbove percepcije starosjedioca.

¹⁸⁶ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 247.

Dokaz za prethodno navedenu konstataciju moguće je pronaći upravo u Kolumbovom dnevniku, u zapisima sa prvog putovanja. *Kada se brod počeo približavati obali, primjetiše iza drveća pedeset i pet golih ljudi, sa veoma dugom kosom, kakvu nose žene u Kastilji. Oko glave su nosili perje od papagaja i drugih ptica, i svaki čovjek je imao luk. Indijanac je došao na obalu i pokazao je svima da odlože lukove i strijele, i neko oružje, nalik na _____,*¹⁸⁷ *veoma teško, a oni ga nose kao mi mač...*¹⁸⁸ Kristofor Kolumbo, u brojnim opisima stanovnika i predmeta Novog svijeta, pokušava da poredi sve što vidi sa onim što mu je već poznato iz Španije. Prema tome, povlači paralelu između evropskog oružja i indijanskih lukova i strijela, te drugih predmeta čija imena čak ni ne zna.

S druge strane, ne propušta naglasiti da i sa indijanske strane postoji nerazumijevanje tako da ni oni ne poznaju pojedine predmete i u susretu s istim, osjećaju se iznenađeno i uzbuđljivo. *Tada mu Admiral pomoću pokreta pokuša rastumačiti da će Vladari kastilski narediti da se unište Caribes i da će ih sve dotjerati sputanih ruku. Zatim zapovjedi da se ispali jedna lumbarda i jedan top-zidolom. Kad je poglavar vidio snagu topova i koliko mogu probiti, bio je zabezекnut, a sva njegova čeljad, čuvši grmljavinu topova, popada na zemlju.*¹⁸⁹ Dakle, izvjesno je da se desio susret veoma različitih kultura, da je riječ o potpuno drugačijem načinu života, pa između ostalog i ratovanja.

Prilikom proučavanja svakog novog prostora, jedno od izrazito važnih pitanja jeste i pitanje postojane ili nepostojane političke vlasti. Društveno uređenje Novog svijeta je zavrijedilo pažnju Kristofora Kolumba, zbog čega je on detaljno o tome pisao u svom dnevniku. *Moja namjera je bila da krenem u pravcu sjeveroistoka i istoka njegovog jugozapadnog i južnog dijela, gdje se, kako sam mogao razumjeti od Indijanaca, prostire naselje i njegov kralj.*¹⁹⁰ Dakle, na novootkrivenom kontinentu u svakom naselju je postojala uprava, pod komandom kralja. Ipak, potrebno je znati da je Kristofor Kolumbo svakog vladara na kojeg je naišao nazivao kraljem, pod utjecajem vlastitog, evropskog načina dodjeljivanja titula i naslova.

Tek će vremenom moreplovac spoznati da su Indijanci upotrijebljavali potpuno drugačiji naziv, a to je *kasik*.¹⁹¹ Već krajem 1492. godine, dok je još uvijek bio na svom prvom

¹⁸⁷ U izvornom obliku dnevnika stoji praznina u ovom dijelu teksta. (Columbus (ur. Markham) 1893, 160.)

¹⁸⁸ Columbus (ur. Markham) 1893, 160.

¹⁸⁹ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 128.

¹⁹⁰ Columbus (ur. Bourne) 2003, 124.

¹⁹¹ Las Casas otkriva kada je Kristofor Kolumbo počeo da razumijeva značenje titule *kasik*. Tek je jednom prilikom, kada su Indijanci krenuli da obavijeste svog poglavara (*kasika*) o dolasku kršćana na još jedan u nizu otoka, Kolumbo saznao šta je označavala titula *kasika*, te koje je ovlasti posjedovao. (Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 121.)

putovanju, Kolumbo naglašava koliko su poštovanja i počasti odavali Indijanci svom poglavaru. On ističe sljedeće: *...Čim je ušao u brod i doznao da blagujem u kasaru pod krmom, odmah se uputi k meni i nije mi dao ni vremena da mu pođem ususret, čak niti da ustanem od stola. Mislio sam da će rado jesti naša jela i naredih odmah da mu se donese što će jesti. Kad je ušao u kasar, dade znak svojim da ostanu vani i svi tako postupiše s najvećom mogućom žurbom i poštovanjem i posjedaše svi na palubu, osim dvojice ljudi zrele dobi, koje sam držao jednog za njegova savjetnika, a drugog za odgojitelja, a oni mu se smjестиše do nogu.*¹⁹² Ovom prilikom je Kolumbo shvatio da je riječ o osobi s velikim autoritetom, te da je indijanski poglavar pandan španskom kralju i kraljici.

Fernando Kolumbo donosi zaista vrijedne podatke sa drugog putovanja njegovog oca. U velikoj mjeri on je posvetio pažnju karakteristikama društvenog uređenja u Novom svijetu. *I premda su se i kasiki i kraljevi natjecali koji će manje slušati kršćane, uza sve to je bilo veoma jednostavno učiniti da pristanu na posluš, jer, kako smo rekli, bila su samo četiri glavna i pod njihovom voljom i gospodstvom su živjeli svi drugi na otoku. Ova četvorica su se zvali Caunabò, Acanagari, Beechio i Guarionex, a svaki je imao pod sobom sedamdeset ili osamdeset drugih manjih poglavica. Ne da bi im oni plaćali daća ili drugih dažbina, ali su bili dužni da se u svako doba odazovu na poziv u rat i na sijanje polja.*¹⁹³ Na osnovu prethodnog citata moguće je steći uvid u strukturu političke uprave brojnih američkih otoka. Tekst se odnosi samo na jedan otok, ali je odličan primjer i za ostale dijelove novotkrivenog kontinenta. Primjetno je da osim četiri glavna kasika, postoji još veliki broj onih koji su njima podređeni.¹⁹⁴ To ukazuje na nepostojanje sistema monarhijske vlasti u Novom svijetu. Riječ je o plemenskom uređenju, a vlast u rukama drži nekolicina istaknutih poglavica indijanskih plemena.

Ipak, postoje informacije o pokušaju smjenjivanja ove vlasti. Moć kasika, bila je utemeljena na obožavanju kumira, i ukoliko bi prestalo vjerovanje u njih, autoritet kasika bi bio narušen, što dokazuje i sljedeći tekst: *Odmah smo otkrili njihovu vještu majstoriju, jer ovaj je zemes bio šupalj i s donje su mu strane pričvrstili nekakvu trublju poput onih puhaljki, pomoću kojih se kod nas gluhima viče u uho, a donji se kraj te puhaljke nalazio spretno prekrit lišćem*

¹⁹² Columbus (ur. Markham) 1893, 117.

¹⁹³ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 229.

¹⁹⁴ Osim po autoritetu koji su imali glavni kasiki, Kolumbo ih je poredio i na osnovu njihovog stepena razvoja. U tom kontekstu on spominje jednog kasika kojeg je upoznao na svom četvrtom putovanju. Ističe da je poglavar boravio na obali u blizini Hondurasa, te da on i njegova porodica nisu bili plašljivi kao drugi i nosili su odjeću. Kolumbo je čak smatrao da potiču iz neke bogate zemlje. (Carić 2005, 231-232.) Nije teško zaključiti da je Kristofor Kolumbo pravio razlike među kasicima.

ili granjem u jednom tamnom zakutku, gdje je bio sakrit čovjek, i ovaj je govorio sve što je kasik želio, a ništa lakše nego to, kad je imao takvu puhaljku! I vidjevši, da su naši prozreli čitavu stvar, kasik ih stade moliti i kumiti da o tome ne prozbore ni riječi njegovim podložnicima ni bilo kome drugome, jer on ih sve tom smicalicom drži na uzdi.¹⁹⁵ Kasici su upravljali svojim narodom pomoću kumira i na taj način ih držali pod strogom kontrolom, a Kolumbo želi naglasiti da su tek Evropljani bili dovoljno mudri da predvide njihove pokvarene namjere. Ipak, kada se uzme u obzir da su se često i Evropljani služili sličnim vjerskim ubjeđenjima kako bi od svog naroda dobijali podršku, moguće je reći da nisu postojale velike razlike bar po ovom pitanju između Evropljana i Indijanaca.

Na kraju, neophodno je reći da se u Kolumbovom načinu pisanja primijeti utjecaj španskih katoličkih monarha (tj. on piše onako kako zna da će njima odgovarati, piše o onome za što zna da će ih odobrovoljiti), a koji su mu djelomično i pomogli da obavi ekspediciju. Još jedna u nizu bitnih osobina Kristofora Kolumba bilo je dodvoravanje. On želi da se približi Indijancima kako bi na što lakši način mogao sprovesti u djelo svoje namjere. Ne treba zaboraviti spomenuti i kako moreplovac precizno ističe njihovo nepoznavanje vrijednosti određenih stvari, a da pri tom ne uzme u obzir činjenicu da njima, kao pripadnicima potpuno različitog svijeta i drugačijih principa, isti predmeti nemaju identičnu vrijednost kao što je slučaj sa Evropljanima.

Kristofor Kolumbo je od 1492. godine započeo sa pisanjem svog dnevnika, a završio je tek 1504. godine, po okončanju posljednjeg putovanja. Namjera mu je bila pronalazak zlata koje će donijeti bogatstvo Španiji ali je istovremeno želio izvršiti masovnu konverziju Indijanaca na kršćanstvo. To se da primijetiti na više mjesta u njegovom brodskom dnevniku. Analizirajući sve prethodno rečeno, izvodi se sljedeći zaključak: Kolumbo je bio vođen svojim opsesivnim idejama, koje nisu iznjedrile potpuno pozitivne rezultate. Misli se na križarske ideje u prvom planu a zatim i na prethodno spomenute ideje materijalnog karaktera. Kristofor Kolumbo je uspio da upozna američki kontinet, tj. kako ga je on nazivao Novi svijet, ali pri tom se nije trudio upoznati i razumjeti običaje, mentalitet, prava i obaveze *Drugog*.

3.4. Starosjedioci upoznaju „Evropljane iz raja“

U modernoj historiografiji rijetko je zastupljeno pitanje indijanske percepcije Evropljana. U znatno većoj mjeri je prisutna tematika evropske vizije američkih starosjedilaca. Ima više

¹⁹⁵ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 232.

razloga zašto je to tako. Prije svega, moglo bi se reći da je upitno postojanje vjerodostojnih dokumenata, koji bi oslikavali indijanske predodžbe o evropskom stanovništvu. Međutim, pojedini autori, poput Petera Charlesa Hoffer, nisu dozvolili da se potcijeni mogućnost očuvanja indijskih usmenih narodnih predaja.¹⁹⁶

S druge strane, ističe se još jedan važan razlog zbog kojeg se nije pridavala velika pažnja percepciji koju su kreirali domorodci. Riječ je o odanosti i privreženosti Indijanaca prema vlastitoj matičnoj kulturi i tradiciji,¹⁹⁷ iz čega proizilazi pokušaj analiziranja Evropljana kroz razna tradicionalna proročanstva i snove. Dakle, moguća je i opcija, da je starosjedilačko stanovništvo u svojoj nemogućnosti da razumije funkciju pridošlih stanovnika, iste poistovjetilo sa bogovima.¹⁹⁸ Prema tome, nije pogrešno reći da je ovaj način tumačenja nastao zbog nerazumijevanja drugačijeg mentaliteta i kulture.

Nepoznavanje evropskih proizvoda, materijala, pa čak i brodova, moguće je primjetiti u Kolumbovim spisima. *Čitavu noć se Admiral borio sa vjetrom, a potom je vidio rijeku, u koju nije mogao ući jer je imala plitko ušće, a Indijanci, su mislili da mogu i brodovi ulaziti, na isti način kao što oni ulaze sa svojim kanoima.*¹⁹⁹

Ipak, činjenica je da je Kristofor Kolumbo, kao neko ko je bio dužan da obavještava španskog kralja i kraljicu o zbivanjima u Novom svijetu, mogao lahko pogriješiti u svom zadatku. Posebno su sporni dijelovi dnevnika gdje on govori o tome šta su starosjedoci mislili o Evropljanima. Postavlja se pitanje kako je on mogao predvidjeti njihova razmišljanja, kada ih je skoro upoznao, a također nije poznao ni njihov jezik, te se nije mogao adekvatno sporazumijevati sa njima. Uprkos svemu navedenom, on ističe: *...Tada Admiral posla šest mornara do sela da vide kako izgleda. Ovdje ih primiše što su god mogli i znali časnije i darivahu sve što su imali, jer su bili čvrsto uvjereni da su Admiral i svi njegovi ljudi sišli s nebesa. Jednako su vjerovali i Indijanci što ih je pokupio na drugim otocima...*²⁰⁰ Dakle, vidljiva je smjelost u Kolumbovom načinu pisanja, kao i samouvjerenost u tačnost svih podataka, koje iznosi u dnevniku.

¹⁹⁶ Hoffer 1944, 74.

¹⁹⁷ Mada je i među Evropljanima postojala odanost i privreženost prema vlastitim kulturnim obrascima, pa samim tim i subjektivnost u djelovanju, činjenica je da američki autori, a u konkretnom slučaju Hoffer, iznosi pomenuti stav.

¹⁹⁸ Hoffer 1944, 74.

¹⁹⁹ Columbus (ur. Markham) 1893, 64.

²⁰⁰ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 115.

Kao prilog tome svjedoči sljedeći odlomak: *Admiral naredi da se poglavaru dade nekoliko stvarčica, i ovaj je bio s tim veoma zadovoljan kao i čitavo njegovo selo, i sad su još čvršće vjerovali da su Španjolci zaista sišli s nebesa, i smatrali su se blaženim samo kad su ih mogli vidjeti.*²⁰¹ Na ovom mjestu, moguće je raspravljati i o jednoj posebnoj namjeri Kristofora Kolumba. Naime, često je nastojao naglašavati šta su *Drugi* mislili a da nikad nije precizno istaknuto da je neko od Indijanaca naglas izgovorio na koji način doživljava Španjolce. Djela su više govorila od riječi, u ovom slučaju. Njihov bijeg i nepovjerenje koje je postojalo (posebno u prvom periodu) vjerodostojniji je podatak u odnosu na puko pretpostavljanje šta je Evropljanin mogao misliti o nekom *Drugom*. Nije isključeno ni da je moreplovac želio da ovakvim načinom pisanja, ubijedi španskog kralja i kraljicu da je pridobio Indijance.

Kristofor Kolumbo je svog starijeg sina, Diega Kolumba, još u njegovoj mladalačkoj dobi, upoznao sa Taino Indijancima,²⁰² od kojih je uspio da nauči bar djelimično njihov jezik i običaje. Zbog toga pojedini historičari, poput Jose Barreira, smatraju da je izuzetno vrijedno njegovo zapažanje kao nekoga ko je bar djelimično upoznao i razumio njihovu kulturu i način života. Diego je veoma često spominjao sveštenika Las Casasa u pozitivnom kontekstu, tj. kao zaštitnika Indijanaca. On nastoji ukazati i na sve nepravilnosti koje su bile učinjene prema američkim starosjediocima. Zanimljiva je činjenica da se Diego nije ustručavao ni govoriti o svom ocu i njegovom djelovanju. U tom kontekstu opisuje sastanak indijanskog poglavice *Bayama* i njegovog oca.²⁰³

Vodio se razgovor o pitanju indijanske vjere i svetosti kršćanske vjere. Također, Kolumbo je naglasio koliko je neophodno zlato za Španiju. Ipak, zbog njihovog nerazumijevanja, mogla se osjetiti napetost. Poglavica nije mogao shvatiti u čemu je značaj kršćanstva, dok Admiral nije razumio čemu tolika privreženost indijanskoj tradiciji i principima. Indijanci nisu razumjeli koncept Raja i Pakla, iako im je to često bilo nametnuto. Diego otkriva i detalje odnosa sa Las Casasom, te tom prilikom ističe da je on zaista poznao Taino ljude.²⁰⁴

Na osnovu svega iznesenog, moguće je zaključiti da je bilo veoma teško utvrditi na koji način su Indijanci posmatrali i doživljavali Evropljane. Ono što je sigurno, jeste da starosjedioci nisu imali potpunu komunikaciju sa Evropljanima, osim kako se smatra sa Diegom

²⁰¹ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 119.

²⁰² To je bila grupa Indijanaca koji su se prvi susreli sa Kristoforom Kolumbom. Pripadali su jezičkoj grupi Arawak. Obitali su na prostoru današnje Kube, Jamajke, Haitija i Dominikanske Republike, Puerto Rico, i Američkih Djevičanskih otoka. (Wallenfeldt, J. 2020, *Taino*, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Taino/additional-info#history> (03.07.2021))

²⁰³ Barreiro 1993, 33.

²⁰⁴ Isto, 43-44.

Kolumbom, koji je donekle poznavao njihov jezik, te ih u određenoj mjeri razumijevao. Njihova vizija Španjolaca, kao onih koji su došli iz raja, nije dokazana kao potpuno vjerodostojna.

4. „NOVI SVIJET“

4.1. Glavne karakteristike uređenja Novog svijeta

U jugozapadnoj Evropi u drugoj polovini 15. stoljeća dolazi do intenzivnog razvoja koncepta centraliziranih monarhija, što se posebno odnosi na Španiju. Kralj Ferdinand vladao je Aragonom, a Isabela je vodila intenzivnu borbu za kastiljsko prijestolje. Godine 1469., nakon smrti mlađeg brata, preuzela je kastiljsku krunu. Sklopila je brak sa kraljem Ferdinandom. Oni će postići ono što mnogi drugi, čak i moćniji vladari, nisu uspjeli. Ujediti će svoja kraljevstva i postati španski katolički monarsi. Naime, Isabela je dozvolila znatne ovlasti Ferdinandu u Kastilji, dok je on svoje kraljevstvo prepustio aragonskim velikodostojnicima. Padom tadašnje arapske Granade, 1492. godine, Isabela i Ferdinand postaju vladari moćne ujedinjene Španije. Značajno je istaći da su oni posjedovali neograničenu političku moć. Neosporno je postojanje kraljevskog vijeća Kastilje, koje je imalo funkciju suda pravde, a smatra se da je djelovalo i u svojstvu nadzora centralne i lokalne vlasti.²⁰⁵ Neizvjesno je koliko je u praksi bila snažno ovo političko tijelo.

Po dolasku na novootkriveni kontinent, Kolumbo zatiče potpuno novi oblik političkog uređenja. Kristofor Kolumbo nije mogao razumjeti ovu vrstu uređenja jer se nikada ranije nije susreo sa nečim sličnim. Kao što je već ranije spomenuto, među indijanskim plemenima je postojala titula *kasika*, tj. poglavice Indijanaca. On je predstavljao najveću instancu vlasti u Novom svijetu. Za razliku od evropskog uređenja, na novootkrivenom kontinentu nisu postojala državna vijeća, niti bilo kakav oblik parlamentarne vlasti. Kako je već naglašeno tokom analiziranja sadržaja Kolumbovog dnevnika, italijanski moreplovac je tek do kraja svog četvrtog putovanja uspio razumjeti koncept političkog uređenja u Novom svijetu.²⁰⁶

Poznato je na osnovu izvornog materijala da je Kolumbo uspostavio vlast među indijanskim plemenima. U periodu kada se Admiral vraćao u Kastilju ili je odlazio da istražuje nove otoke, postavljao je upravnike na već osvojene teritorije. Osim svoje braće Bartolomea i Diega Kolumba, spominje se i Bartolome Roldan, kao povremeni upravnik. On je čak jednom

²⁰⁵ Mulgan 1998, 8-10.

²⁰⁶ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 229.

prilikom obavljao funkciju glavnog suca na Espanoli. Bio je zadužen da uspostavlja red i mir među Indijancima, ali da drži pod kontrolom Španjolce.²⁰⁷ Iako je bilo neminovno postojanje sukoba između Roldana i Kolumbove braće, potrebno je naglasiti da se Kolumbo pobrinuo da se Indijanci upoznaju sa evropskim načinom upravljanja i da ga vremenom počinju prihvatati.

Moguće je uporediti uređenje Novog svijeta i evropsko političko uređenje, iz nešto kasnijeg perioda. Naime, na novootkrivenom kontinentu, politički sistem počivao je na određenim teološkim uvjerenjima. Pederin pojašnjava kakav je bio odnos indijanskih plemena prema kumirima u koje su vjerovali. Autor uzima za primjer djelovanje Montezume II.²⁰⁸ Naime, smatralo se da je Montezuma bio podređen kumirima pod nazivom Tezcatepuca i Huichilobosu. Glavna odlika njihovih animističkih uvjerenja bilo je žrtvovanje.²⁰⁹ Prema tome, Montezuma je mogao manipulirati podanike plašeći ih mogućim posljedicama ukoliko unište kumire ili prestanu vjerovati u njih. Kada je Korteš to saznao, odlučio je sam uništiti kipove i pokoriti astečkog vladara.²¹⁰ Moguće je reći da je pravilno procijenio političko-teološki sistem koji je vladao među Astecima i mudro pridobio lokalno stanovništvo na svoju stranu, oslobodivši ih nadmoći koju je nad njima tada imao Montezuma.

Ipak, navedeni slučaj nije bio nepoznanica ni među evropskim nacijama. Naime, katolička crkva je imala veliku ulogu u državnim pitanjima. Smatralo se da je vladar dobio sve ovlasti od Boga i da u njegovo ime upravlja određenom kraljevinom ili carstvom. Međutim, to je također kao i kod Montezume bio samo „privid“.²¹¹ Dakle, upotreba religijskih uvjerenja u političke svrhe je bila sličnost koja je povezivala evropski i novootkriveni kontinent.

Na osnovu prethodno rečenog, moguće je izvesti zaključak da iako su na prvi utisak evropsko i indijansko društveno uređenje bili veoma različiti, u suštini su imali dosta zajedničkih karakteristika. Kao glavni primjer moguće je navesti ranije pomenuti duhovni aspekt u svrhu ostvarenja političkih ciljeva. Također, kako je na američkom kontinentu *kasik* posjedovao autoritet i legitimitet, tako su isto u Španiji posjedovali moć španski kralj i kraljica. Kao jednu od značajnih različitosti moguće je navesti neorganizovano i nesistematsko djelovanje

²⁰⁷ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 274.

²⁰⁸ Ernán Cortés je početkom 16. stoljeća otkrio kraljevstvo Montezuma. Kraljevstvo je pripadalo astečkom vladaru, Montezumi II. On je naslijedio vlast, od svog ujaka Ahuizotla, i upravljao je od 1502. godine. (McKenna, A. 2021, *Montezuma II, Aztec emperor*, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Montezuma-II> (24.6.2021.)

²⁰⁹ Car Montezuma je na ovaj način tražio od stanovnika da se žrtvuju za ostvarenje višeg cilja. (Pederin, I. 1998, 389 – 407.)

²¹⁰ Pederin, I. 1998, 389 – 407.

²¹¹ McKenna, A. 2021, *Montezuma II, Aztec emperor*, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Montezuma-II> (24.6.2021.)

vladara u Novom svijetu (jer je postojala samo plemenska organizacija), dok je u Evropi postojao priznati državni politički sistem.

4.2. Sudbina domorodaca

Španska kolonizacija Amerike se intenzivno sprovodi od 16. stoljeća. Ipak, poznato je da su ideje o osvajanju američkog kontinenta započele još i ranije.²¹² Međutim, kako bi se postigla kolonizacija bilo je neophodno potčiniti stanovništvo. U tom kontekstu, moguće je govoriti o rasprostranjenom ropstvu, ali prije svega o sistemu *repartimiento*.²¹³

Naime, teoretski se ovaj sistem razlikovao od ropstva. Kao osnovna razlika uzimala se činjenica da je prisilni rad, koji se praktikovao u sistemu podrazumijevao prisilno iskorištavanje fizičkog rada određene osobe, dok je ropstvo označavalo vlasništvo nad jednom osobom.²¹⁴ Međutim, velika je vjerovatnoća da je u realnosti sistem *repartimiento* bio približno, ako ne i podjednako okrutan kao ropstvo.

Prve naznake o zarobljavanju stanovništva javljaju se već tokom putovanja Kristofora Kolumba. On to lično iznosi u svojim zapisima o drugom putovanju koje je obilno koristio i njegov sin Fernando Kolumbo nakon njegove smrti. Također, o ovom putovanju piše i Mišel de Cuneo,²¹⁵ građanin Savone, kao učesnik drugog putovanja. Njegova saznanja se koriste kao izvorni materijal.

Dakle, već 1494. godine Admiral je ukrcao na brodove znatan broj stanovnika. Kako stoji u izvještajima za kralja i kraljicu, on je namjeravao da ih poduče evropskom jeziku i kulturi, međutim, njihova uloga kao robova je svakako bila izvjesna. Zbog neprilagođenosti novoj klimi, jedan dio Indijanaca je stradao, dok su ostali ostavljeni u luci Kadiz,²¹⁶ te njegova ideja nije doživjela uspjeh. Zahvaljujući detaljnoj analizi koju donosi Mišel de Cuneo, moguće je naslutiti Kolumbove namjere. Obzirom da se tokom svih svojih putovanja poziva na Boga i njegovu moć neminovno je istaći da je izrazito bio privrežen kršćanstvu i da je bio spreman na sve kako bi proširio njegovo djelovanje. Vjerovatno se zbog toga iznenada i odlučio za ideju ropstva, a kasnije i prodaju robova.

²¹² Hoffer 2000, 85.

²¹³ Repartimiento je bio sistem, na osnovu kojeg se kolonistima dozvoljavalo regrutovanje domorodaca za potrebe prisilnog rada. Smatra se da je ovaj sistem bio veoma funkcionalan sve od 1499. do 1575. godine. (Kuiper, K. 2016, *Repartimiento, Spanish-American history*, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/repartimiento>) (27.06.2021)

²¹⁴ Kuiper, K. 2016, *Repartimiento, Spanish-American history*, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/repartimiento> (27.06.2021)

²¹⁵ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 237.

²¹⁶ Isto, 247-248.

Pred mnoge je učenjake u ovom periodu bio postavljen težak zadatak. Trebalo je procijeniti da li su Indijanci po svojoj prirodi već predodređeni za ropstvo, ili postoji mogućnost da budu pobožni, odani, pouzdani i na raspolaganju španskom kralju i kraljici. Iako je nesumnjivo postojanje istinskih kršćana, fratara, koji su se borili za postizanje jednakosti i humanog tretmana, nadvladali su ih oni koji su bili ubijedeni u barbarstvo Indijanaca.²¹⁷ Već je na ovom konkretnom primjeru predstavljena percepcija Indijanaca kao manje vrijednog naroda, čemu ide u prilog i negativan tretman kojem su bili izloženi.

Uvjerenje da su Indijanci manje vrijedni navodilo je Evropljane da ih tretiraju okrutno. Prema Esther Stutzman, svaka osoba preko 14 godina, bila je zadužena da donese izvjesnu količinu zlata osvajačima. Kada bi to učinili, bili su obavezni da nose žeton oko vrata kao znak da su učestvovali u prikupljanju blaga za Španjolce. Ipak, bilo je onih koji nisu posjedovali spomenuti žeton. Oni bi bili kažnjeni odsijecanjem ruku ili čak ubistvom.²¹⁸ Dakle, već u relativno ranom periodu kontakta domorodaca i Španjolaca, dolazi do krvavih epiloga, što je znak manjka tolerancije i nehumanosti, pogotovo sa španjolske strane.

Kada su u pitanju ubistva i stradanja jednog naroda statistika donosi izuzetno vrijedne podatke. Smatra se da je čak trećina starosjedilaca ubijena ovom prilikom. Pojedini iznose svoje procjene, te ističu da je u pitanju cifra između 125.000 i 500.000.²¹⁹ Dakle, Španjolci su u ovom slučaju namjerno uticali na nestajanje velikog dijela indijanskog stanovništva.

Engleski autori su tokom 16. i 17. stoljeća aktivno stvarali historijska djela o Špancima i njihovim postupcima u Novom svijetu. Stoga se i pojavljuje termin *crna legenda*.²²⁰ Također, ovakav stil pisanja kasnije će biti zastupljen i kod protestanata zbog njihovih vjerskih uvjerenja. Crna legenda je opstala i kroz 19. stoljeće, pogotovo zbog aktuelnog špansko-američkog rata iz 1898. godine.²²¹

Na kraju, potrebno je objasniti na koji se način posmatrao odnos između Evropljana i Indijanaca i na čemu je bio utemeljen? Američki historičar Hoffer zastupa tezu da su oni od samog početka imali kompleksan odnos, te da su šanse za uspostavljanje kompromisa i

²¹⁷ Hoffer 2000, 92-93.

²¹⁸ Stutzman 1992, 13-14.

²¹⁹ Isto, 14.

²²⁰ Naziv *crna legenda* odnosio se na sve one koji su pisali o španskoj okrutnosti. U konkretnom slučaju, misli se na Englesku kao glavnog španskog političkog protivnika u ovom periodu. (Hoffer 2000, 79.) Ipak, treba biti oprezan jer su svi španski suparnici koristili crnu legendu kako bi u „očima javnosti“ španska nacija bila prikazana u negativnom svjetlu. Zbog toga je njena vjerodostojnost diskutabilna.

²²¹ Augustyn, A. 2020, *Black Legend, Spanish history*, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Black-Legend> (27.06.2021)

izbjegavanje tlačenja bile minimalne. Kao osnovni problem navodi motive koji su potaknuli Evropljane na ekspedicije, tj. potraga za zlatom, širenje nove religije, a zatim i potreba za moći i slavom. Ipak, potpuno drugačije su bile želje i potrebe Indijanaca. Borili su se za određenu dozu samostalnosti. Na trenutak se činilo da su im kralj Ferdinand i kraljica Isabela nastojali pomoći. Stvoreno je „Vijeće Indija“ čiji je zadatak bio držati pod kontrolom postupke osvajača. Nakon niza izdatih propisa, 1542. godine vijeće je izdalo „Nove zakone“. Njihov značaj je bio neizmjeran. Ropstvo Indijanaca trebalo je biti ukinuto. Čak je 1581. godine standardizovan ovaj zakon što je samo još više ukazalo na stav španske krune povodom terora nad Indijancima.²²² Međutim, jasno je da u praksi ovi zakoni nisu mnogo djelovali na samovoljne pojedince.

Ipak, potrebno je naglasiti da se postotak odvođenja u ropstvo Indijanaca smanjio zbog specifičnog razloga. Naime, trgovina afričkim robovima postepeno mijenja trgovinu indijanskim robljem. Prenosi se da se već od 1518. godine aktivno odvijaju trgovački procesi na relaciji Afrika - Karipska ostrva, koja su bila pod španskom vlašću.²²³ Iako je ova situacija za Indijance i sve koji su podržavali njihova prava imala pozitivnu konotaciju, nemoguće je ne primjetiti da je ustvari teret ropstva samo prešao sa jednog naroda na drugi. Zapravo, nije došlo do iskoraka naprijed po pitanju humanosti Evropljana prema *Drugom*.

5. „ODJEK“ PUTOVANJA KRISTOFORA KOLUMBA

Kroz 15. i 16. stoljeće učinjeno je mnogo u oblasti moreplovstva, kao što je već ranije istaknuto. Za to je dijelom zaslužan i Kristofor Kolumbo. Odjek njegovih putovanja je posmatran iz različitih aspekata, u zavisnosti od prostora i vremena u kojem nastaje. Iako je porijeklom bio iz Italije, ironična je činjenica da baš ovdje nije prepoznat značaj njegovog lika i djela.²²⁴ Moguće je razmišljati o potencijalnoj nezainteresovanosti za ovu tematiku, te da su među italijanskim stanovnicima većeg odziva našla nacionalna i općenito politička pitanja.

Već u 19. stoljeću, dolazi do pokreta katoličkih aktivista. Autor Timothy Kubal u svom djelu *Christopher Columbus and the Rewriting of the National Origin Myth* govori o sjećanju na Kristofora Kolumba. On je dosta vremena posvetio istražujući značaj djelovanja ovog moreplovca, te u kojoj mjeri je posvećena pažnja obilježavanju Kolumbovog dana. Kubal

²²² Hoffer 2000, 79.

²²³ Isto, 80.

²²⁴ Licini, P. 2006, 122-129.

piše o Kristoforu Kolumbu u kontekstu stvaranja mita o porijeklu američke nacije. Koristi političke teorije da bi pokazao na koji način je kretanje stanovništva potpomoglo u kreiranju *vjerske verzije priče o porijeklu nacije*.²²⁵ Vremenom je taj mit pretvoren u vjersko kolektivno sjećanje,²²⁶ tj. kreirana je priča o Kristoforu Kolumbu kao odanom katoliku. Ovakvo uvjerenje se proširilo u mnogim američkim institucijama, vjerskog, političkog, obrazovnog i medijskog karaktera.²²⁷

Kubanski autor, Nestor Ponce de León, kao neko ko potiče sa prostora kojeg je Kolumbo istraživao, smatra da njegov doprinos zaslužuje pažnju, te je odlučio da mu je ukaže u djelu *The Columbus gallery: the "discoverer of the New World" as represented in portraits, monuments, statues, medals, and paintings*.²²⁸ Autor je iscrpnim istraživanjem zaključio da postoji oko 35 do 40 tipova portreta i statua Kristofora Kolumba. Njegova je namjera bila predstaviti vjerodostojan prikaz Kolumbove ličnosti.

Također, ukazao je na to u kojoj mjeri je Kolumbovo ime korišteno u historiji Evrope, od njegove smrti, 1506. godine pa do kraja 19. stoljeća. Pomenuti broj portreta i statua je podijelio u tri velike grupe: prva je uključivala portrete i gravure, za koje se misli da se odnose na različite periode njegovog života, kao i pojedine kopije originala. Drugoj grupi pripadaju svi oni portreti, gravure i statue, koje su autori kreirali prema opisima Admirala, od strane njegovih savremenika. Što se tiče treće grupe, činile su je izmišljeni portreti, gravure i statue,²²⁹ čiji su autori vjerovatno umjetnici mlađih generacija. Postavljen je akcenat na nekoliko izrađenih specifičnih statua. U rodnoj zemlji moreplovca, u Đenovi, podignut je spomenik 1846. godine, na odobrenje tadašnjeg kralja Karla Alberta. Također, značajno je spomenuti Crvenu palaču, gdje je podignuta još jedna statua. Međutim, ona je bila važna zbog načina na koji je predstavljen Kolumbov lik. Prikazan je kako stoji na postolju iza sveštenika i nosi križ.²³⁰

Dakle, i na ovom primjeru se može primijetiti potenciranje Kolumba kao zaštitnika kršćanstva. Što se tiče drugih zemalja u kojima je odana počast Kolumbovom liku i djelu

²²⁵ Autor naglašava da su katoličke grupe mobilizirale stanovništvo koje bi učestvovalo u održavanju sjećanja na Kolumba. Tokom ovog procesa sve više dolazi do povećanja otpora koji su pružali anti-migranti. (Kubal 2008, 32.)

²²⁶ Različiti katolički pokreti i protestanti su se zalagali za postojanje vjerske kolektivne uspomene na Kristofora Kolumba. (Kubal 2008, 33.)

²²⁷ Kubal 2008, 33.

²²⁸ Ponce de León 1893.

²²⁹ Isto, 2-3.

²³⁰ Isto, 80-81.

treba izdvojiti Francusku, te Španiju,²³¹ a najvažniji spomenik, svakako je postavljen u Barceloni kao jednom od većih centara. Zatim ne treba zaboraviti ni bronzanu statu, na Kubi. Interesantna je činjenica da su podignuti kulturni spomenici i na onim mjestima koja je Kolumbo prije više stotina godina osvojio. Misli se prije svega na Kolumbiju, koja je i dobila naziv upravo po Kristoforu Kolumbu (što je još jedan primjer kulturne zaostavštine) zatim na Meksiko, današnji Čile, kao i na prostor jednog od današnjih centara američkih država, a to je New York.²³²

U Bosni i Hercegovini je početkom 20. stoljeća također postojala potreba da se ukaže na značaj lika i djela Kristofora Kolumba. U popularnom časopisu Behar o njemu se piše kao o nekome ko je ispisao svjetsku historiju. Člankom o njegovom značaju, obilježena je četiristogodišnjica njegove smrti. Nastojalo se ukazati na tehnička i naučna dostignuća 15. stoljeća, ali i napredak po pitanju organizovanih ekspedicija. Promjene koje su uslijedile nakon Kolumbove smrti vezuju se također za novine koje je njegovo aktivno djelovanje donijelo Evropi, ali i Americi. Način na koji je društvo ovog prostora doživjelo Kristofora Kolumba oslikava naziv koji mu je dodijeljen: *on je postao narodnom svetinjom.*²³³

Međutim, već krajem 20. i početkom 21. stoljeća percepcija se mijenja. On je posmatran kao okrutna, pohlepna i surova ličnost. Ovakav stav je nastao najvjerovatnije zbog Kolumbovog diskutabilnog odnosa prema Indijancima. Stiče se utisak da Amerikanci modernog doba nisu bili previše zadivljeni onim što je Kristofor Kolumbo ostvario. Ova nacija je u većoj mjeri djelovala na dokazivanju da ovaj moreplovac nije bio prvi koji je otkrio američko tlo.²³⁴ Postavlja se pitanje zašto se američka predodžba u periodu od 19. do 21. stoljeća ekstremno promijenila. Treba znati da je to značajan vremenski period u kome je došlo do otkrivanja novih izvornih dokumenata, i samim tim se vizija Kolumbovog djelovanja transformirala.

Kada je u pitanju njegova domovina, potrebno je istaći da je 2004. godine italijanska vlada proglasila 12. oktobra *Giornata Nazionale di Cristoforo Colombo (Dan Kristofora Kolumba)* i formirano je stalno Nacionalno povjerenstvo (*Comitato Nazionale per le Celebrazioni di Cristoforo Colombo-CNCCC*). Pomenuto povjerenstvo sačinjavala su dva

²³¹ Kao što je već ranije spomenuto, Kolumbo je dobio podršku za svoja putovanja od španskog kralja i kraljice. (Smith 2005, 26.) Prema tome, moguće je reći da je on upravo u Španiji postepeno gradio svoju karijeru.

²³² Ponce de León 1893, 121-124.

²³³ Behar, god. VII, 1906/7.

²³⁴ Pitanje otkrivanja američkog kontinenta je sveprisutno u modernoj historiografiji. Iako postoje određene naznake da Kolumbo zaista nije bio prvi Evropljanin koji je otkrio američki kontinent, on je okarakterisan kao onaj koji je u znatnoj mjeri istražio američko tlo i susreo se sa novim stanovnicima. Zato mu je često i dodijeljen epitet „istraživač“ Amerike. (Rhodes 1976.)

dijela: Znanstveno vijeće i Organizacijsko vijeće. Ove institucije su imale poseban značaj. Aktivno su djelovale na razvoju komunikacije sa naučnicima i stručnjacima koji su bili otvoreni za nove pristupe i metode u izučavanju historijskih tema.²³⁵

Također se daje njegov opis i u Katoličkoj enciklopediji kao hrabrog i vještog navigatora, onoga koji je posjedovao posebne ideje, vrijedne zapažanja, te kao neko čiji je uspjeh velik i treba ostati upamćen u američkoj historiji.²³⁶ Postavlja se pitanje zbog čega je nastao ovakav stav o Kolumbu? Velika je vjerovatnoća da se odgovor krije u njegovoj vjerskoj opredijeljenosti i privreženosti kršćanstvu, što je istaknuto i u njegovom dnevniku. Ličnost Kristofora Kolumba je osim u naučnim djelima, predstavljena i u putopisima. Ivan Pederin govori o njemu kao o mudroj osobi, koja je ipak željela da ostvari neke više ciljeve, ali koristeći pogrešne metode. Uzimajući u obzir stanje u crkvi u 15. stoljeću, on još intenzivnije ističe da Kolumbova vizija uređenja Novog svijeta nije mogla opstati.²³⁷

Primjetno je da je italijanski moreplovac bio predstavljen i kao heroj i kao bezdušni čovjek. Razlog zašto su pojedini autori djelovanje Kristofora Kolumba ocijenili kao negativno, jeste taj što su smatrali da je bio dvostruka ličnost. Kao argument navode njegove promjene u ponašanju prema Indijancima, te njegov odnos prema prirodi. Kada je u pitanju odnos prema prirodi doživljavaju ga kao novovjekovnog čovjeka, koji se prepušta posmatranju prirodnih ljepota. S druge strane, njegova intenzivna borba za masovnim širenjem kršćanstva je ono što ga „veže“ za srednji vijek. Zbog toga je istaknuto da Kolumbo nikad nije ostavio prostora npr. za upoznavanje novih stanovnika, kao običnih ljudi, nego je stvarao unaprijed predrasude, što je i predstavljeno kao njegova osnovna greška.²³⁸

Dakle, vidljivo je da Admiral nije uvijek prikazivan ni u pozitivnom, ali ni u negativnom svjetlu. Različiti autori su na drugačije načine okarakterisali djelovanje Kristofora Kolumba. Na to je utjecao specifičan vremenski i prostorni kontekst i aspekt sa kojeg su posmatrali zasluge italijanskog moreplovca. Moguće je reći da su jedni bili „otvoreni“ za razumijevanje svih Kolumbovih postupaka, dok su drugi analizi pristupali jednostrano. Međutim, činjenica je da je ostavio traga i da se danas, u modernom dobu, može govoriti o postojanoj kulturnoj zaostavštini.

²³⁵ Licini, P. 2006, 122-129.

²³⁶ Jeffers 2003, 19.

²³⁷ Pederin, I. 2002, 448-473.

²³⁸ Garin 2005, 315-318.

6. RECEPCIJA KRISTOFORA KOLUMBA I NJEGOVOG BRODSKOG DNEVNIKA

U modernoj kulturi lik Kristofora Kolumba zastupljen je u znatnoj mjeri. Poznat je veći broj filmskih ostvarenja upravo sa glavnom ulogom Kristofora Kolumba. Prema tome, neophodno je ukratko predstaviti značaj onih filmova, koji su zavrijedili pažnju publike. Godine 1948. nastala je „The Story of Christopher Columbus“ („Priča Kristofora Kolumba“). U filmu je lik Kolumba predstavljen kao sanjar, koji je ismijavan u svom rodnom gradu zbog svojih ideja. Prikazano je nerazumijevanje u Španiji, zatim nepostojanje podrške španskih velikodostojnika sve do 1492. godine. Ipak, ličnost ovog moreplovca je istovremeno prezentovana u drugom svjetlu. On je jaka ličnost, neborivih stavova, hrabro se bori za svoje ideje pa čak i protiv vlastite posade sa kojom je krenuo u ekspediciju. Značajno je istaći da je ulogi Kolumba data funkcija prvog Amerikanca više nego italijanskog velikaša.²³⁹

Ipak, potrebno je reći da je na polju filmske umjetnosti najintenzivniji period bio 1992. godine. Naime, to je bila godina obilježavanja pet stotina godina od otkrića Amerike. U tom kontekstu, moguće je govoriti o popularnosti filma „The Discovery“ („Otkriće“). Iste godine izlazi i film: „1492: Conquest of Paradise“ („1492: Osvajanje Raja“).²⁴⁰ Veliki je značaj posljednjeg navedenog filma jer u određenoj mjeri vjerodostojno prikazuje događaje, bar one koji se tiču sukoba Španjolaca i američkih starosjedilaca. Ipak, neki dijelovi poput predstavljanja Kolumba kao Evropljanina koji se sporazumijeva sa Indijancima, nisu prikazivali realnu situaciju.

Što se tiče analiziranja značaja i karaktera Kolumbovog dnevnika, potrebno je reći da u 19. stoljeću njegova vrijednost dolazi do izražaja. Ranije je spomenuto da se tokom ovog perioda pojavilo najviše prevoda dnevnika, stoga i ne čudi ova konstatacija. Ističe se da su pojedini historičari poput popularnog Washingtona Irvinga upotrebljavali dnevnik i ostale pisane izvore koji su potekli od Kolumba. On ih je koristio kako bi prikazao ličnost Kristofora Kolumba u pozitivnom kontekstu, zanemarujući njegove određene nehumane postupke.²⁴¹ Zabilježeno je da tokom prve polovine 20. stoljeća dolazi do nešto drugačijih stavova. Tumačeći Kolumbov dnevnik, sve je veći broj onih historiografa koji primjećuju da je

²³⁹ Leonard, M. 2013, Britannica Classic Videos: *The Story of Christopher Columbus* (1948), Encyclopaedia Britannica BLOG, Dostupno na: <http://blogs.britannica.com/2013/10/britannica-classic-videos-story-christopher-columbus-1948> (08.07.2021).

²⁴⁰ Dahm, M. Christopher Columbus in the movies, Medievalists. net, Dostupno na: <https://www.medievalists.net/2020/08/christopher-columbus-movies/> (08.07.2021.)

²⁴¹ Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 356.

Kolumbo na nekim mjestima skrivao pojedine informacije. Možda su razlog bile nepovoljne informacije koje nisu trebali saznati kralj i kraljica ili je to bilo skrivanje vlastitih namjera?

Ovakvi stavovi postepeno su nestali tek u drugoj polovini 20. stoljeća, kada postaje općeraširen stav o Kristoforu Kolumbu kao velikom pomorcu.²⁴² Primjetno je da se recepcija Kolumbovog dnevnika mijenja, u zavisnosti od perioda u kojem nastaje. Osim vremenske odrednice, zasigurno je bio važan prostor, tj. zemlja u kojoj se stvara predstava Kolumba i njegovih postupaka u Novom svijetu, a koje je opisao u dnevniku. Naglašeno je da su lideri organizacija američkih Indijanaca oštro osuđivali ličnost Kristofora Kolumba. Također, na isti način je reagovao i upravni odbor Nacionalnog savjeta crkvi. Na drugoj strani, autor Samuel Eliot Morison je odlučno podržavao Kolumba, kao hrabrog moreplovca čije djelovanje zaslužuje ostati upamćeno.²⁴³ Nakon prethodno iznesenog, nije teško zaključiti da je Kristofor Kolumbo u historiografiji zauzeo mjesto jedne od centralnih ličnosti kraja 15. i početka 16. stoljeća. U savremenoj kulturi, postojao je razvijen interes za aktivnosti ovog moreplovca, te je uloženo nastojanje da se razumije da li je njegov učinak bio pozitivan ili negativan. Sve u svemu, ličnost Kristofora Kolumba, stvorila je podijeljenost među historiografima, što dokazuje da je njegov lik i djelo svakako ostavio traga u svjetskoj historiji.

²⁴² Kolumbo (ur. Vinja) 1992, 358.

²⁴³ Isto, 358-359.

ZAKLJUČAK

Primjetno je da je period kasnog srednjeg vijeka i početak novog vijeka bio ispunjen brojnim kulturnim i političkim promjenama. Posebno su promjene kulturnog karaktera, poput renesanse i humanizme, utjecale na pojavu geografskih otkrića. Pored geografskih, isticala su se otkrića novih kultura i civilizacija. Na osnovu korištenih historijskih izvora, vidljivo je da su Evropljani unaprijed kreirali predrasude o *drugim* društvenim zajednicama, kao potlačenim, manje vrijednim, odnosno subordiniranim zajednicama. Evropska percepcija *Drugog* postojala je stoljećima, ali se nije uvijek manifestirala na isti način. Moguće je reći da je u 15. stoljeću ta vizija bila konstruisana na pogrešnim osnovama. Evropljani nisu mogli razumjeti *Druge*, jer im to i nije bio konačni cilj, dok su *Drugi* bili zbunjeni dolaskom potpuno novih ljudi, koji su im donijeli nove društvene obrasce. Tu je svakako bila neizostavna potpuna asimilacija neevropskih stanovnika. Analiziranje broskog Kolumbovog dnevnika u modernom dobu sve je veći izazov. S obzirom da je izvorni dio samo djelimično sačuvan, sve je teže nepristrasno pristupiti tumačenju komentara i dopuna raznih historičara. S druge strane, ne smije se zaboraviti da su ipak raspoloživi vrijedni dijelovi originalnog teksta na osnovu kojih je moguće primjetiti Kolumbov odnos prema prirodi koju upoznaje, starosjediocima koje susreće na američkim otocima, te materijalnom bogatstvu kojeg pronalazi. Ključni problem koji je spriječavao uspostavljanje normalne komunikacije je pored nerazumijevanja jezika i znakova, bio postojani stereotip o *Drugom* kao bezvrijednom i neprihvaćenom. Poznato je da su Evropljani pogrešno nazivali američki kontinent „Novim svijetom“. A nazivali su ga tako jer, iako je on ranije postojao, on je za njih bio nov i neistražen. Čak im je i njihovo društveno uređenje utemeljeno na animističkim uvjerenjima bilo strano i daleko. Ali, nakon dugotrajnog istraživanja, može se reći da su evropski svijet i *Drugi* svijet definitivno imali sličnosti u kontekstu političkih pitanja. Dakle, postojale su poveznice među Evropljanima i Indijancima. Uprkos tome što ih je možda „spajalo“, činjenica je da je postojao veliki jaz između njih. On je bio uzrokovan ropstvom koje se sprovodilo na američkim otocima. Zbog toga ne čudi negativan odnos između evropskog i starosjedilačkog stanovništva. Besplatan rad, kažnjavanje i ubijanje Indijanaca predstavlja najokrutnije postupke i pokazuje kakav je to nehumani stav postojao među brojnim Evropljanima. Na osnovu svega prethodno rečenog, nameće se zaključak da je susret dvije različite kulture doveo do neprihvatanja *drugih* običaja, mentaliteta i načina života. S druge strane, neminovno je priznati da je i evropski i indijanski čovjek „otvorio vrata“ nepoznatom i bar na tren upoznao odlike onog *Drugog*, uprkos tome što ih nije mogao razumjeti i uvažiti.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori:

1. Bourne, Edward Gaylord (editor and introduction), *Journal of the First Voyage of Columbus*, American Journeys Collection, Document No. AJ-O62, Wisconsin Historical Society Digital Library and Archives, 2003.
2. Eliot, Charles W., „Letter of Christopher Columbus on his First Voyage to America, 1492.“ National Humanities Center, 2006: nationalhumanitiescenter.org/pds/. American Historical Documents, 1000-1904, Harvard Classics, vol. 43 (New York: Collier, 1910).
3. Kettell, Samuel, *Personal narrative of the first voyage of Columbus to America : from a manuscript recently discovered in Spain*, T.B. Wait and Son, Boston, 1827.
4. Markham, Clements R., (edited and translated), *Christopher Columbus*, “Journal of the First Voyage of Columbus,” in *Journal of Christopher Columbus (during his first voyage, 1492-93), and Documents Relating to the Voyages of John Cabot and Gaspar Corte Real*, London: Hakluyt Society, 15-193, 1893.
5. Major, R.H. (translated and edited), *Christopher Columbus, Select letters of Christopher Columbus, with other original documents, relating to his four voyages to the New World*, London: Hakluyt Society, 1847.
6. Roop, Peter and Connie (edited), *I, Columbus, Christopher Columbus*, Avon, 1991.
7. Vinja, Vojmir (prevod), *Kristofor Kolumbo: „Putovanje u Novi svijet: brodski dnevnici, izvještaji, pisma i svjedočanstva očevidaca“*, Naprijed, Zagreb, 1992.

Literatura:

1. Armitage, David, “Christopher Columbus and the Uses of History“. *History Today* (May 1992) 42, 5 (5) : 50-55.
2. Babić, Staša, “ Prošlost kao Drugi-Drugi kao prošlost“, *Etnoantropološki problemi* 5/2:259-268., Univerzitet u Beogradu, 2010.
3. Barreiro, Josè, *The Indian chronichles*, Houston, Tex. : Arte Público Press 1993.
4. Beck, Roger, *A Brief History of Ancient Astrology*, Malden, Oxford, Carlton, Blackwell Publishing, 2007.

5. „Behar, list za pouku i zabavu“, god. VII, 1906/7., Sarajevo, Islamska dionička štamparija.
6. Bickford, John H., „Examining Historical (Mis)Representations of Cristopher Columbus within Children“s Literature,“ *Social Studies Research and Practice*, Eastern Illinois University, 2013.
7. Bolton, Herbert Eugene; Marshall, Thomas Maitland; Brower, Robert Weldon, *The colonization of North America, 1492-1783*, New York, The Macmillan Company, 1920.
8. Brons, Lajos L., „Othering, an analysis, Transcience,“ *a Journal of Global Studies* 6 (1):69-90., 2015.
9. Carić, Juraj, *Kristof Kolumbo i otkriće Amerike*, Slobodna Dalmacija d.d., Split, 2005.
10. Camusso, Lorenzo, *The Voyages of Columbus, 1492-1504.*, New York, Dorest Press, 1991.
11. Cheyney, Edward Potts, *European Background of American History, 1300-1600*, New York : Frederick Ungar Publishing Co., 1966.
12. Cooke, Alistair, *Alistair Cooke's America*, New York, Knopf, 1973.
13. Crone, G.R., *The Discovery of America*, London, Hamilton, 1969.
14. Diaz-Andreu, Margarita; Lucy, Sam; Babić, Staša; Edwards, David N., „Ethnic and cultural identities“, u: *The Archaeology of Identity*, 86–109., London: Routledge, 2005.
15. DiPerna, Paula, *The discoveries of Mrs. Christopher Columbus : his wife's version : a novel*, Sag Harbor, N.Y. : Permanent Press, 1994.
16. Déry, Steve; Leimgruber, Walter; Zsilincsar, Walter, „Understanding Marginality: Recent Insights from a Geographical Perspective,“ *Hrvatski geografski glasnik*, 74/1, 5 – 18 (2012.)
17. Elton, Charles Isaac, *The career of Columbus*, New York, Cassell publishing company, 1892.
18. Garin, Eugenio, *Čovek renesanse*, Clio, Beograd, 2005.
19. Garwood, Christine, *Flat Earth : the history of an infamous idea*, London : Macmillan, 2007.
20. Gržinić, Andrej, *Odnos Španjolaca prema američkim starosjediocima u 16. stoljeću*, Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci, 2017.

21. Hoffer, Peter Charles, *The brave New World : a history of early America*, Boston : Houghton Mifflin, 1944.
22. Irving, Washington, *A history of the life and voyages of Christopher Columbus*, John Murray, Albemarle-street, London, 1828.
23. Irving, Washington, *The life and voyages of Christopher Columbus*, New York, Harper & brothers, New York, 1858.
24. Irving, Washington, *The works of Washington Irving*, New York : P.F. Collier, 1897.
25. Jara, Rene; Spadaccini, Nicholas, *Amerindian images and the legacy of Columbus*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1992.
26. Jeffers, H. Paul, *The 100 Greatest Heroes*, New York : Citadel Press, 2003.
27. Kasumović, Amila, „Dvostruka drugost : Romi kao etnička manjina i marginalna grupa na prijelomu 19. i 20. stoljeća“, u: Omerović, Enes (ur.). *Historijski pogled na razvoj i položaj nacionalnih manjina u Sarajevu i Bosni i Hercegovini* : zbornik radova, (Edicija Zbornici, knj. 2). Sarajevo: Udruženje za modernu historiju / Udruga za modernu povijest, UMHIS, str. 19-49., 2017.
28. Keen, Benjamin, *The Life Of The Admiral Christopher Columbus By His Son*, Rutgers University Press New Brunswick, New Jersey, 1934.
29. Kirkpatrick, Frederick Alexander, *The Spanish conquistadores*, London, A. & C. Black, 1934.
30. Konstam, Angus, *Atlas of medieval Europe*, New York : Checkmark Books, 2000.
31. Krout, John A., *United states to 1865.*, New York, Barnes & Noble, 1955.
32. Kubal, Timothy, *Christopher Columbus and the Rewriting of the National Origin Myth, Cultural Movements and Collective Memory*, Palgrave Macmillan, US, 2008.
33. León Portilla, Miguel, *Bernardino de Sahagun, first anthropologist*, Norman : University of Oklahoma Press, 2002.
34. Lewis, Bernard, *Cultures in conflict : Christians, Muslims, and Jews in the age of discovery*, New York: Oxford University Press, 1995.
35. Licini, Patrizia, „Kristofor Kolumbo, 500 godina poslije“, MLA 8th Edition, KIG 5, 2006.
36. Marlowe, Stephen, *The Memoirs of Christopher Columbus*, New York : Ballantine Books, 1989.

37. McMurry, Charles Alexander, *Pioneers on land and sea; stories of the eastern states and of ocean explorers*, New York, London, The Macmillan Company, 1904.
38. Mokrović, Ljiljana, „Evangelizacija Indijanaca i pitanje Drugoga“, *Obnov. život*, 2009, 64, 2, 247-266., Zagreb, 2009.
39. Morison, Samuel Eliot, „Texts and Translations of the Journal of Columbus's First Voyage“, u: *The Hispanic American historical review, Vol. 19, No. 3*, Duke University Press, 1939.
40. Morrison, Samuel Eliot, *Cristopher Columbus, Mariner*, Boston, Little, Brown, 1955.
41. Morison, Samuel Eliot, *The Caribbean as Columbus Saw it*, Boston, Little, Brown, 1964.
42. Morrison, Samuel Eliot, *The European discovery of America : the northern voyages, A.D. 500-1600*, New York: Oxford University Press, 1971.
43. Morison, Samuel Eliot, *The great explorers : the European discovery of America*, New York : Oxford University Press, 1978.
44. Mulgan, Catherine, *Renaissance monarchies, 1469-1558*, Cambridge, U.K. ; New York, USA, 1998.
45. Nekić, Antun, „Europske predodžbe o „turskoj“ prijetnji (14.-16. stoljeće),“ *Povijesni prilozi 43.*, Zadar, 81-118.), 2012.
46. Nunn, George N., „The Imago mundi and Columbus“, *The American Historical Review*, Chicago, sv. 40 (4), str. 646–661., 1935.
47. Noel, R.R. Maj; Kohl, J.G., *A Popular History of the Discovery of America, from Columbus to Franklin*, in Two Volumes, Vol. II; Chapman and Hall London, 1862.
48. Nowell, Charles E., *The Great Discoveries and the First Colonial Empires*, Ithaca, New York : Cornell University Press, 1954.
49. Peattie, D.C., *Mighty Traveler (Marco Polo)*, U: *Great lives, great deeds, A collection of 80 exciting biographies*, Pleasantville, New York, The Reader's Digest Association), 1964.
50. Pederin, Ivan, „Putopis konkvistadora, engleske špijunaže i njihov odnos prema političkom animizmu,“ *Crkva u svijetu (0352-4000) IV (1998)*; 389 – 407., 1998.

51. Pederin, Ivan, „Vjerska pozadina putopisa u doba otkrića,“ *Crkva u svijetu* 37(2002), br.4, str. 448-473., Split, 2002.
52. Ponce De Leon, Nestor, *The Columbus Gallery: the „Discoverer of the New World“ as Represented in Portraits, Monuments, Statues, Medals, and Paintings*, Sagwan Press, 2018.
53. Priestly, Herbert Ingram, *The coming of the White Man, 1492-1848.*, New York, The Macmillan Company, 1929.
54. Provost, Foster, *Columbus: An Annotated Guide to the Scholarship on His Life and Writings, 1750 to 1988.*, Omnigraphics Inc., 1991.
55. Rhodes, Bennie, *Christopher Columbus, Discoverer of America*, Milford Mich: Mott Media, 1976.
56. Skuhala Karasman, Ivana, „Uloga astrologije u Kolumbovu otkriću,“ *Institut za filozofiju, Zagreb, Metodički ogledi*, 17 (2010.) 1–2, 39–48., Zagreb, 2010.
57. Smith, Tom, *Discovery of the Americas*, New York: Facts On File, 2005.
58. Sperry, Armstrong, *The Voyages of Christopher Columbus*, New York, Random House, 1950.
59. Staszak, Jean-François, „Other/Otherness,“ u: *Kitchin & Thrift* (Ed.). *International Encyclopedia of Human Geography: A 12-Volume Set*. Oxford : Elsevier Science, 2009.
60. Stutzman, Esther, *An American Indian Perspective on Columbus*, Coos County Indian Education Coordination Program, Oregon, 1992.
61. Thatcher, Oliver Joseph; Schevill, Ferdinand, *A General History of Europe (350-1900)*, C. Scribner's sons, 1900.
62. Thompson, Joseph J., *A history of the Knights of Columbus in Illinois*, Chicago : Universal Press ; Chicago : Regan Printing House, 1921.
63. Tirado, Thomas C., „Cristopher Columbus“, *Millersville University, Encarta Encyclopedia*, 2000.
64. Todorov, Tzvetan, *The conquest of America : the question of the other*, New York : HarperPerennial, 1992.
65. Todorov, Tzvetan: *The new world disorder : reflections of a European*, Cambridge, U.K. ; Malden, Mass. : Polity, 2005.
66. Van der Wal, Marijke ; Rutten, Gijsbert: „Touching the past : studies in the historical sociolinguistics of ego-documents,“ *Advances in historical sociolinguistics*, v. 1, John Benjamins Pub. Company, Amsterdam, 2013.

67. Vukušić, Luka, „Ptolemejeva Geografija u Franjevačkom samostanu u Hvaru, izdanje iz 1525. godine,“ Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Hrvatska, Arhivski vjesnik, Vol. 50 No. 1, 2007.,
68. Wilford, John, *The mysterious history of Columbus : an exploration of the man, the myth, the legacy*, New York : Vintage Books , 1992.

Internet stranice:

1. Augustyn, Adam, 2020, Black Legend, Spanish history, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Black-Legend>
2. Dahm, Murray, Christopher Columbus in the movies, Medievalists. net, Dostupno na: <https://www.medievalists.net/2020/08/christopher-columbus-movies/>
3. Flint, Valerie I.J./Wilson, David 2021, Christopher Columbus, Encyclopedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Christopher-Columbus>
4. Kuiper, Kathleen, 2016, Repartimiento, Spanish-American history, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/repartimiento>
5. Leonard, Melinda, 2013, Britannica Classic Videos: The Story of Christopher Columbus (1948), Encyclopaedia Britannica BLOG, Dostupno na: <http://blogs.britannica.com/2013/10/britannica-classic-videos-story-christopher-columbus-1948>
6. Lotha, Gloria, 2019, Compass, navigational instrument, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/technology/compass-navigational-instrument>
7. McKenna, Amy 2021, Montezuma II, Aztec emperor, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Montezuma-II>
8. Wallenfeldt, Jeff, 2020, Taino, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Taino/additional-info#history>
9. Woodward, John B., 2020, Ship, Encyclopaedia Britannica, Dostupno na: <https://www.britannica.com/technology/ship>